

PRACA A KORONAWIRUS.

CZY OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI STRACĄ PRACĘ?

Raport z drugiej edycji badania osób
z niepełnosprawnościami

Warszawa, październik 2020

Opracowanie:

DR SYLWIA DANIŁOWSKA
MGR AGATA GAWSKA

PRACA A KORONAWIRUS.

CZY OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI STRACĄ PRACĘ?

II edycja badania

Realizator:

Fundacja Aktywizacja

Zespół badawczy:

Fundacja Aktywizacja; Pion Badań i Rozwoju:

dr Sylwia Daniłowska

mgr Agata Gawska

Opracowanie graficzne:

Agata Gawska

Marcin Grant

Ankieterzy:

Adrian Dybel, Marta Filip, Anna Kałużna, Natalia Kosiorowska, Monika Mitrowska, Natalia Niemczyk – Mwakatobe, Joanna Rutowska, Agnieszka Szulc, Magdalena Sierocka, Bartosz Walaszczyk

Patronat medialny:

Personel
plus

ISBN 978-83-64734-11-3

Spis treści

Spis treści	3
Wstęp	4
Potrzeba realizacji badania.....	4
Wpływ pandemii na rynek pracy w Europie i w Polsce.....	6
Metodologia	10
Cel badania i kluczowe pytania badawcze	10
Uczestnicy badania	11
Wykorzystane techniki badawcze i sposób przeprowadzenia badania	11
Charakterystyka grupy badanej.....	12
Charakterystyka grupy badanej z uwagi na status na rynku pracy.....	16
Status na rynku pracy.....	16
Osoby pracujące	17
Osoby niepracujące.....	20
Obecna sytuacja osób pracujących na rynku pracy	24
Wnioski.....	29
Aktualny status na rynku pracy i wpływ pandemii koronawirusa na aktywność zawodową osób z niepełnosprawnościami	29
Stabilność warunków zatrudnienia 6 miesięcy po ogłoszeniu stanu epidemicznego w Polsce	30
Zmiana sytuacji osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy po ogłoszeniu stanu epidemicznego w Polsce.....	31
Graficzne podsumowanie wyników badania.....	34
Załącznik- wzór ankiety	36
Spis infografik, wykresów i tabel	42

Wstęp

Potrzeba realizacji badania

Jako organizacja wspierająca osoby z niepełnosprawnościami w wejściu na rynek pracy od początku z dużą uwagą i obawami analizowaliśmy dane dotyczące wpływu pandemii koronawirusa na gospodarkę i rynek pracy w Polsce i na świecie. Głosy ekspertów krajowych i zagranicznych były bardzo pesymistyczne. Według Międzynarodowego Funduszu Walutowego obecna sytuacja stanowi największe załamanie od czasu wielkiego kryzysu z lat 30 XX wieku. w praktyce oznaczać to miało m.in. ograniczenie dostaw lub ich zerwanie, wstrzymanie działalności wielu branż skutkujące spadkiem globalnych obrotów, obniżenie PKB i wzrost bezrobocia.¹

Biorąc pod uwagę specyficzną sytuację osób z niepełnosprawnościami (zarówno tych przygotowujących się do wejścia na rynek pracy, jak i tych próbujących się na nim odnaleźć i osadzić), kilka tygodni po wybuchu koronawirusa podjęliśmy decyzję o zbadaniu sytuacji zawodowej naszych klientów z niepełnosprawnościami, którym pomogliśmy wejść na rynek pracy w ostatnim roku. Wybór tej grupy był nieprzypadkowy. Stosunkowo krótki okres ich aktywności zawodowej warunkował rosnące ryzyko doświadczenia przez nich zmian wywołanych pogorszeniem sytuacji gospodarczej. Badanie przeprowadzone w kwietniu 2020 r. pokazało, że choć w grupie ankietowanych zdecydowana większość nadal pracuje (73,7%)², to znaczna ich część doświadczyła lub spodziewała się w najbliższym czasie wprowadzenia istotnych zmian warunków zatrudnienia. Mając na uwadze powyższe, zdecydowaliśmy o przeprowadzeniu kolejnego badania na tej samej grupie osób z niepełnosprawnościami we wrześniu 2020 r., które miało pokazać jak zmieniła się sytuacja zawodowa w dłuższym okresie. Poza aspektem czasu istotne też było zniesienie wielu ograniczeń w funkcjonowaniu w sferze społecznej i zawodowej, które miały wpływ na sposób i możliwość wykonywania pracy i prowadzenia działalności przez pracodawców.

¹ Zespół BNP Paribas, Świat po koronawirusie, <https://www.bnpparibas.pl/blog/swiat-po-koronawirusie-czego-mozemy-sie-spodziewac-sprawdz-prognozy>, [dostęp: 06.10.2020].

² Sylwia Daniłowska, Agata Gawska „Praca a koronawirus. Czy osoby z niepełnosprawnościami stracą pracę?”, Fundacja Aktywizacja, Warszawa, maj 2020, <https://aktywizacja.org.pl/aktualnosci/praca-a-koronawirus-czy-osoby-z-niepelnosprawnosciami-straca-prace/>

W badaniu wzięło udział **367** osób z niepełnosprawnościami, które w okresie 01.04.2019 r. - 31.03.2020 r., po zakończeniu udziału w programie aktywizacji zawodowej w Fundacji Aktywizacja znalazły zatrudnienie. w badaniu uwzględniono jedynie uczestników programów aktywizacji zawodowej obejmujących najszerszy katalog usług oferowanych przez organizację.

Celem badania było porównanie sytuacji badanych osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy w okresie 04-09.2020 r.

Badanie skoncentrowane było wokół następujących obszarów badawczych:

- aktualny status na rynku pracy i wpływ pandemii koronawirusa na aktywność zawodową ankietowanych;
- aspekt stabilności warunków zatrudnienia w czasie pandemii koronawirusa wśród pracujących ankietowanych;
- ryzyko zmian warunków pracy w wyniku pandemii koronawirusa wśród pracujących ankietowanych,
- analiza porównawcza sytuacji zawodowej ankietowanych miesiąc i sześć miesięcy po ogłoszeniu stanu pandemii.

Przeprowadzone badanie miało charakter ogólnopolski.

Biorąc pod uwagę dochodzące do Fundacji głosy klientów - osób z niepełnosprawnościami alarmujące o trudnej sytuacji zawodowej, a także uwypuklone pandemią nierówności na rynku pracy (m.in. zawieszenia prowadzonych rekrutacji na nowe stanowiska, odwołania planowanych wcześniej rekrutacji na nowe stanowiska, pogorszenie warunków zatrudnienia wśród części pracujących oraz oferowanie gorszych warunków zatrudnienia dla nowych pracowników, zwolnienia), badanie losów zawodowych tej grupy w tym wyjątkowo trudnym gospodarczo czasie, ma w naszej opinii szczególne znaczenie.

Wpływ pandemii na rynek pracy w Europie i w Polsce

Pandemia koronawirusa, z którą wciąż mierzy się świat i Polska, stawia przed nami pytanie o dalsze losy rynku pracy, szczególnie o sytuację na nim grup defaworyzowanych. W raporcie „The future of work in Europe” eksperci McKinsey Global Institute wskazali, że w Europie aż 59 mln miejsc pracy z 230 mln (liczba miejsc pracy według danych za 2018 rok) jest obecnie zagrożonych przez Covid-19³. Zgodnie z danymi Eurostat w sierpniu 2020 bezrobocie wśród państw członkowskich Unii Europejskiej (UE) wyniosło 7,4%⁴. Warto dodać, że od pięciu miesięcy obserwuje się w UE trend wzrostowy.

W przypadku Polski prognozy Ministerstwa Finansów zakładają z kolei w 2020 roku spadek zatrudnienia o ponad 190 tys. etatów oraz wzrost bezrobocia o 415 tys. osób do poziomu ponad 1,3 mln osób⁵.

Dane Głównego Urzędu Statystycznego wskazują⁶, że zaobserwowanemu w II kwartale 2020 spadkowi liczby osób aktywnych zawodowo towarzyszył analogiczny wzrost liczby osób biernych zawodowo. Wyniki wskazują, że osoby aktywne zawodowo stanowiły w II kwartale 2020 r. 55,5% ludności w wieku 15 lat i więcej. Wskaźnik ten zmniejszył się zarówno w porównaniu z I kwartałem 2020 r., jak i w odniesieniu do II kwartału 2019 r. (odpowiednio 0,5 p. proc. oraz 0,7 proc.). Wg BAEL osoby pracujące stanowiły w II kwartale 2020 r. 53,8% ludności w wieku 15 lat i więcej. Wskaźnik ten zmniejszył się zarówno w porównaniu z I kwartałem br. - o 0,4 p. proc., jak i z II kwartałem 2019 r. - o 0,6 p. proc.⁷. Jednocześnie wzrosła liczba osób zarejestrowanych w Urzędach Pracy, która w czerwcu 2020 r. wyniosła 1026,5 tys. (w tym 551,0 tys. kobiet) i była wyższa od zanotowanej w marcu 2020 r. o 117,0 tys. (tj. o 12,9%) oraz wyższa o 149,4 tys. (tj. o 17,0%) w porównaniu z czerwcem 2019 roku.⁸

³ <https://www.rp.pl/Rynek-pracy/306149938-Pandemia-moze-uderzyc-w-59-mln-miejsc-pracy-w-Europie.html>, [dostęp: 15.09.2020].

⁴ Unemployment statistics – monthly data, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics#Unemployment_in_the_EU_and_the_euro_area, [dostęp: 06.10.2020].

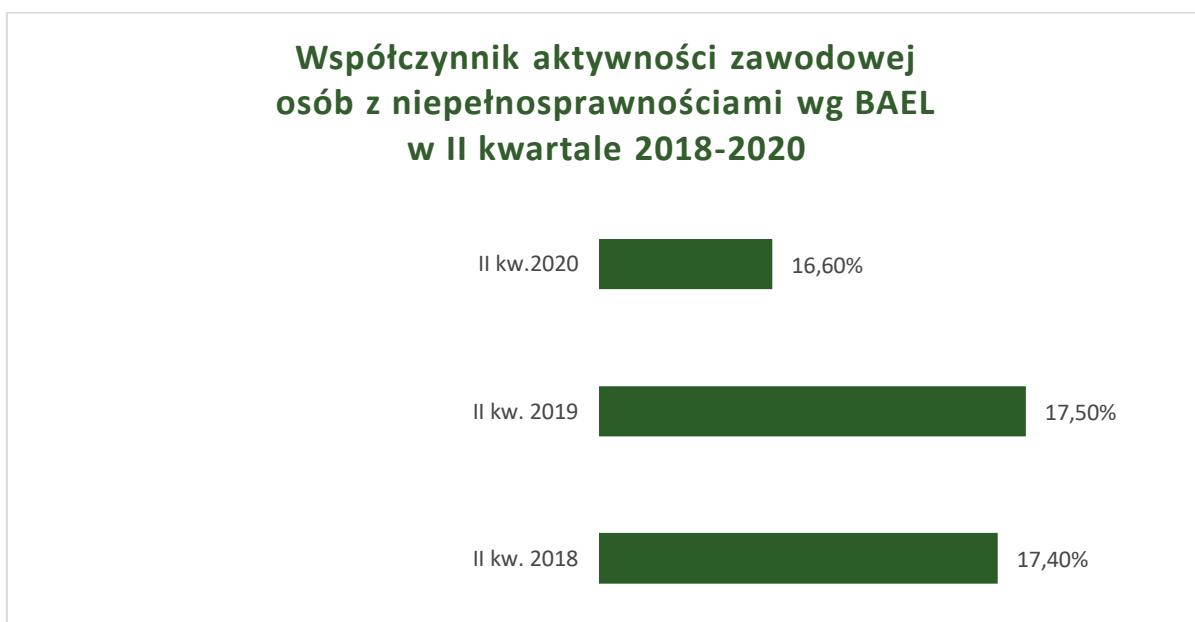
⁵ <https://serwisy.gazetaprawna.pl/praca-i-kariera/artykuly/1485195,rynek-pracy-nfz-ekspertyza.html>, [dostęp: 15.09.2020].

⁶ Badania aktywności ekonomicznej ludności (BAEL). Informacja o rynku pracy w drugim kwartale 2020 roku (dane wstępne); GUS, sierpień 2020.

⁷ tamże

⁸ tamże

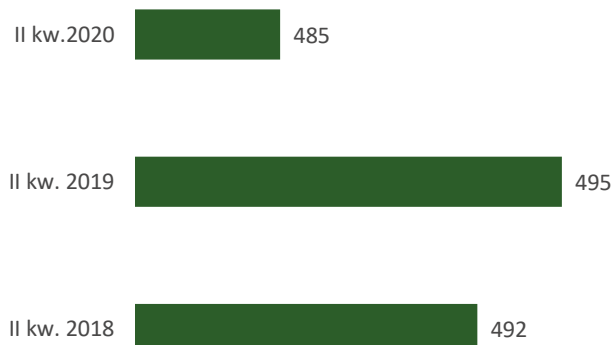
Z perspektywy celu i zakresu tematycznego niniejszego badania szczególnie istotne są dane dotyczące liczby pracujących osób z niepełnosprawnościami oraz ich sytuacji zawodowej. Według BAEL w grupie osób z niepełnosprawnościami również nastąpiły negatywne zmiany, które odzwierciedlają poniższe wskaźniki. Współczynnik aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami w porównaniu z II kwartałem dwóch lat poprzedzających rok 2020 zmniejszył się. Patrząc na wartości i porównując rok 2018 do 2019 to w roku 2019 nastąpiło nieznaczne zwiększenie aktywności, z kolei w 2020 roku odnotowano spadek w stosunku do poprzedniego o 0,9 %. Widać to wyraźnie na poniższym wykresie.

Wykres 1. Współczynnik aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami wg BAEL w II kwartale 2018-2020

Tak jak w przypadku ogółu populacji w II kwartale 2020 r. zaobserwowano spadek liczby pracujących osób z niepełnosprawnościami o 10 tys. w stosunku do poprzedniego roku.

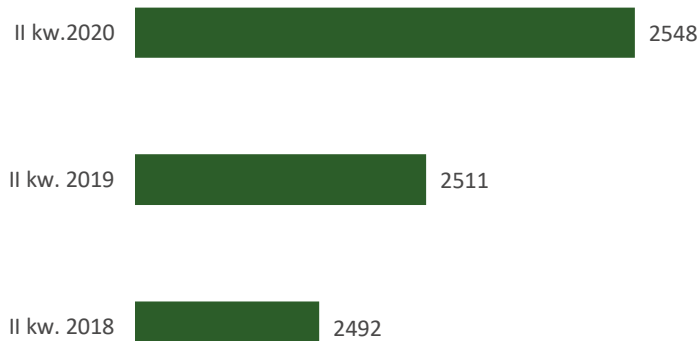
Pracujące osoby z niepełnosprawnościami (w tys.) wg BAEL w II kwartale 2018-2020

Wykres 2. Liczba pracujących osób z niepełnosprawnościami (w tys.) wg BAEL w II kwartale 2018-2020

Jednocześnie w II kwartale 2020 roku możemy zaobserwować wzrost liczby osób biernych zawodowo o 37 tys. w stosunku do analogicznego okresu w roku 2019, co widać na wykresie. Warto dodać, że w ujęciu kwartalnym liczba biernych zawodowo wśród osób z niepełnosprawnościami systematycznie spadała w kolejnych kwartałach 2018 do pierwszego kwartału 2020, po czym nastąpił radykalny jej przyrost w II kwartale 2020 r.

Bierne zawodowo osoby z niepełnosprawnościami (w tys.) wg BAEL w II kwartale 2018-2020

Wykres 3. Liczba biernych zawodowo osób z niepełnosprawnościami (w tys.) wg BAEL w II kwartale 2018-2020

Istotne informacje o obecnej sytuacji na rynku pracy możemy też znaleźć w komunikacie Konfederacji Lewiatan⁹, w którym mowa jest o tym, że rynek pracy na skutek pandemii zmienił się diametralnie. Jak pokazują wyniki firm HR w II kwartale 2020 r. pracodawcy wstrzymywali realizację procesów rekrutacyjnych. Rynek rekrutacji stałych zmalał o ponad 30% pracy tymczasowej o 18%.

Niestety na obecną chwilę większość ekonomistów jest zgodnych, że nie da się do końca przewidzieć skutków pandemii i jej wpływu na rynek pracy, zwłaszcza przed oczekiwanym jesiennym wzrostem zachorowań. w tym kontekście osoby defaworyzowane, a do nich właśnie zaliczamy osoby z niepełnosprawnościami, mogą być szczególnie dotknięte skutkami pandemii na rynku pracy.

⁹http://konfederacjalewiatan.pl/dla_mediow/informacje_prasowe/spadki_w_uslugach_hr_wieszcza_koniec_ery_ryнку_pracownika, [dostęp 02.10.2020 r].

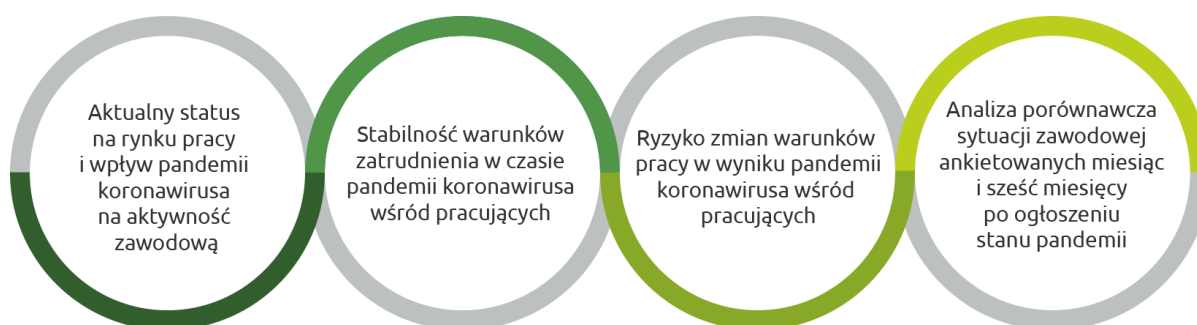
Metodologia

Cel badania i kluczowe pytania badawcze

Celem badania było określenie sytuacji zawodowej klientów Fundacji Aktywizacji sześć miesięcy po wybuchu pandemii koronawirusa w Polsce. w badaniu udział wzięli klienci Fundacji Aktywizacja, którzy w okresie 01.04.2019 r. a 31.03.2020 r. po ukończeniu procesu aktywizacji zawodowej podjęli zatrudnienie.

Badanie skoncentrowane było wokół następujących obszarów badawczych:

- aktualny status na rynku pracy i wpływ pandemii koronawirusa na aktywność zawodową ankietowanych;
- aspekt stabilności warunków zatrudnienia w czasie pandemii koronawirusa wśród pracujących ankietowanych;
- ryzyko zmian warunków pracy w wyniku pandemii koronawirusa wśród pracujących ankietowanych;
- analiza porównawcza sytuacji zawodowej ankietowanych miesiąc i sześć miesięcy po ogłoszeniu stanu pandemii.

Infografika 1. Obszary badawcze

Uczestnicy badania

Badani klienci to osoby, które po ukończeniu przez nich procesu aktywizacji zawodowej, podjęły zatrudnienie w okresie pomiędzy 1 kwietnia 2019 r. a 31 marca 2020 r.

Próba badawcza objęła część klientów Fundacji Aktywizacja – tych, którzy uczestniczyli w programach aktywizacji zawodowej współfinansowanych z krajowych środków publicznych, które zawierały najszerszy wachlarz usług¹⁰.

W badaniu wzięło udział 367 osób.

Wśród ankietowanych 289 osób (78,8%) na dzień prowadzenia badania miało status pracujących, a 78 osób (21,2%) pozostawało bez zatrudnienia.

Wykorzystane techniki badawcze i sposób przeprowadzenia badania

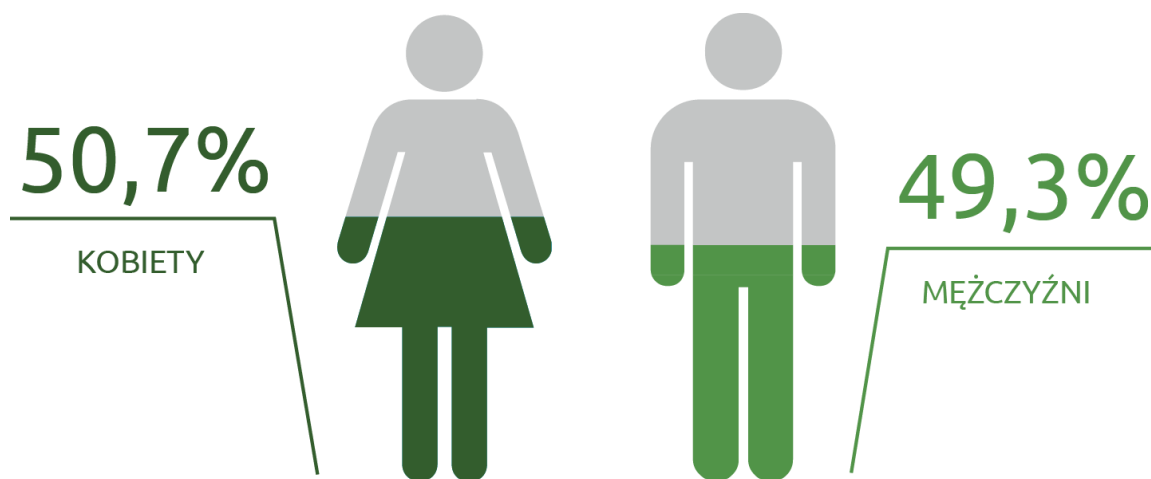
Badanie ilościowe zostało przeprowadzone z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu telefonicznego typu CATI. Wzór zastosowanego w badaniu kwestionariusza stanowi załącznik do niniejszego raportu.

Badanie przeprowadzono w okresie od 14 września do 30 września 2020 roku.

¹⁰ Badaniem nie objęto klientów Fundacji Aktywizacja korzystających ze wsparcia w ramach projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej.

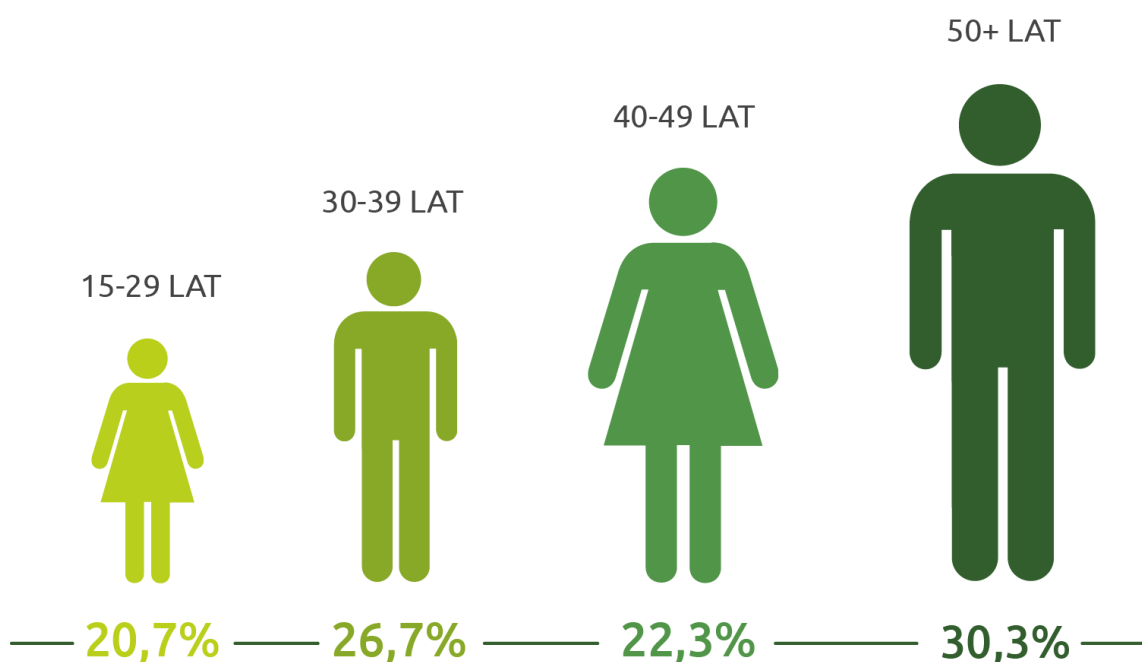
Charakterystyka grupy badanej

W badaniu wzięło udział 367 osób z niepełnosprawnościami. Ponad połowę tej grupy (50,7%) stanowiły kobiety.

Infografika 2. Osoby badane - podział ze względu na płeć (N= 367)

Najwięcej osób z badanej grupy było w przedziale wiekowym 50 lat i więcej (30,3%) oraz w przedziale 30-39 lat (26,7%).

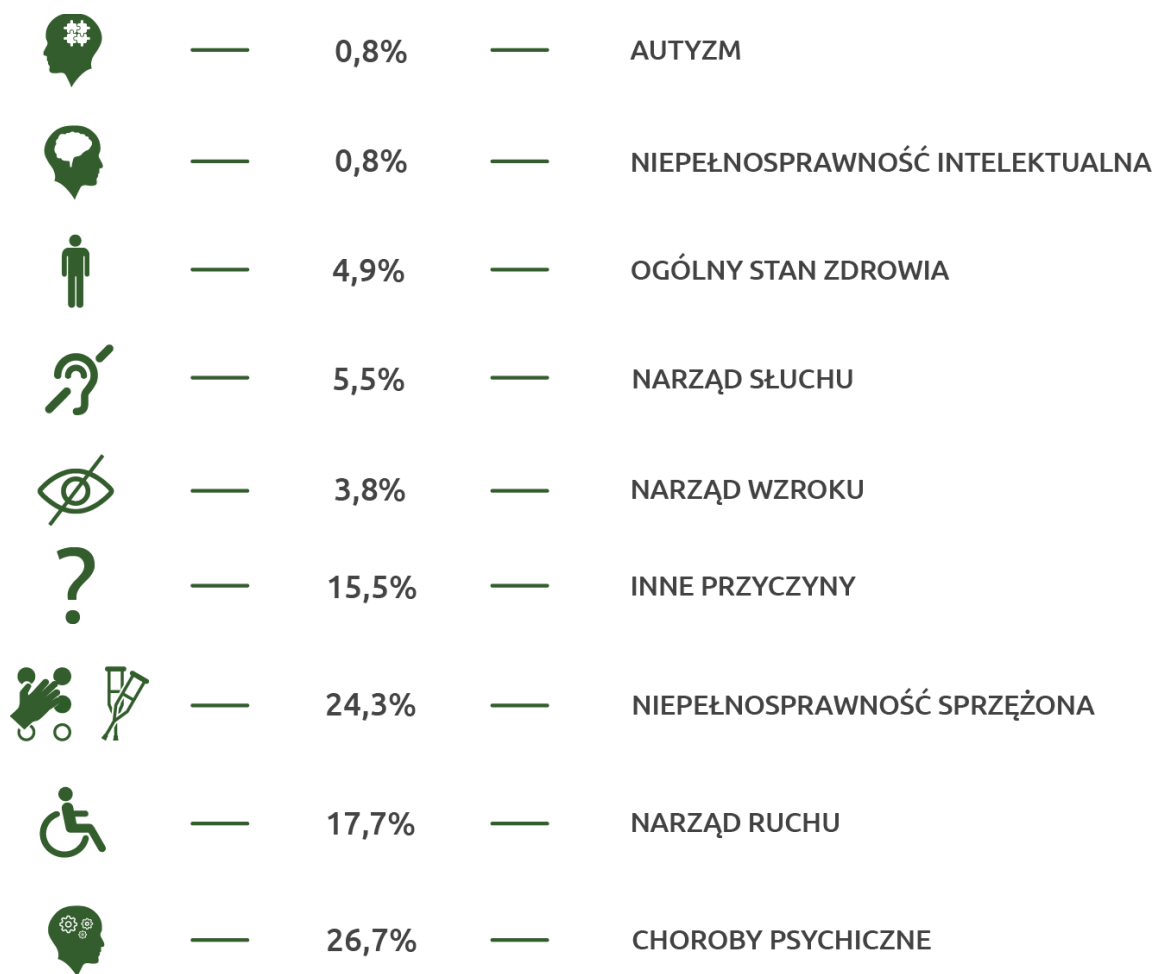
Infografika 3. Osoby badane - podział ze względu na wiek (N= 367)

Pod względem stopnia niepełnosprawności wśród objętych badaniem klientów najliczniejszą grupę stanowiły osoby z orzeczonym stopniem umiarkowanym lub orzeczeniem równoważnym (70,3%). Szczegółowy rozkład grupy respondentów w podziale na stopień niepełnosprawności przedstawia poniższa infografika.

Infografika 4. Osoby badane - podział ze względu na stopień niepełnosprawności (N=367)

Analiza struktury grupy badanej ze względu na rodzaj niepełnosprawności wyraźnie wskazuje na duży odsetek osób z chorobami psychicznymi (26,7%). Kolejną liczną grupę stanowią osoby z niepełnosprawnością sprzężoną (24,3%) oraz osoby z niepełnosprawnościami ruchu (17,7%). Szczegółowy rozkład grupy badanej pod kątem rodzaju niepełnosprawności przedstawia poniższa infografika.

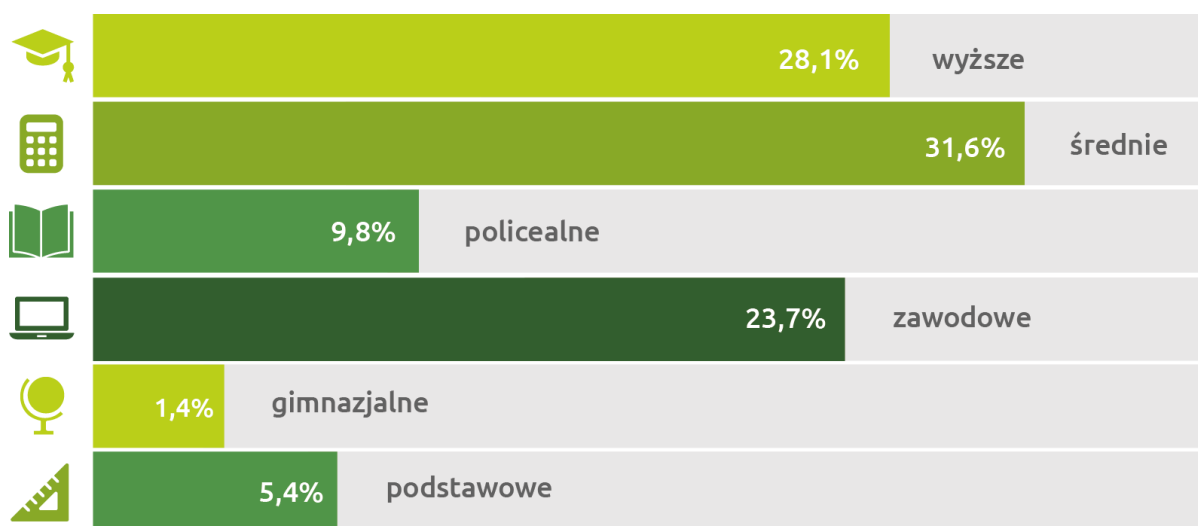
Infografika 5. Osoby badane - podział ze względu na rodzaj niepełnosprawności (N=367)

Pod względem zamieszkania najliczniejszą grupę, tj. 75,5% stanowią mieszkańcy miast powyżej 100 tys. Podział respondentów ze względu na miejsce zamieszkania przedstawia poniższa infografika.

Infografika 6. Osoby badane - podział ze względu na miejsce zamieszkania: miasto/wieś (N=367)

Najliczniejszą grupę wśród badanych stanowią osoby z wykształceniem średnim (31,6%) oraz wyższym (28,1%), a następnie zawodowym (23,7%).

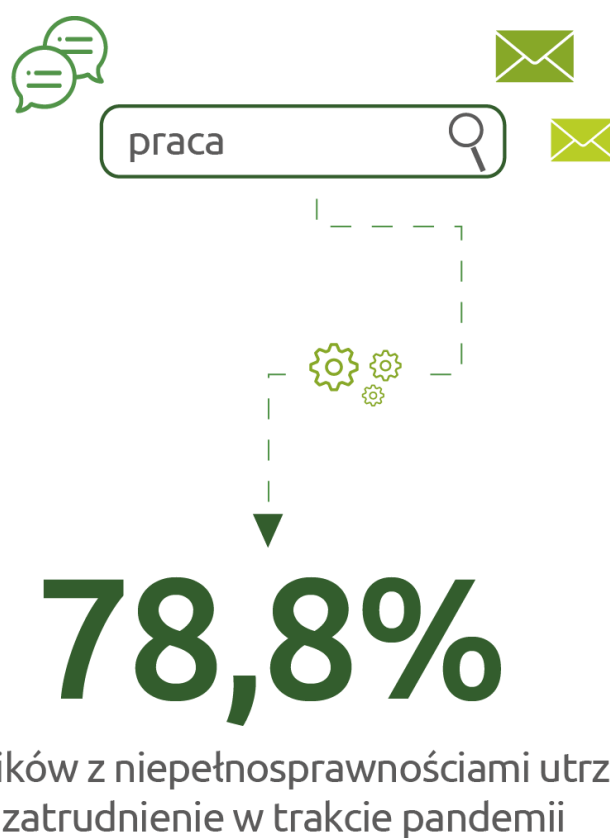

Infografika 7. Osoby badane - podział ze względu na wykształcenie (N=367)

Charakterystyka grupy badanej z uwagi na status na rynku pracy

Status na rynku pracy

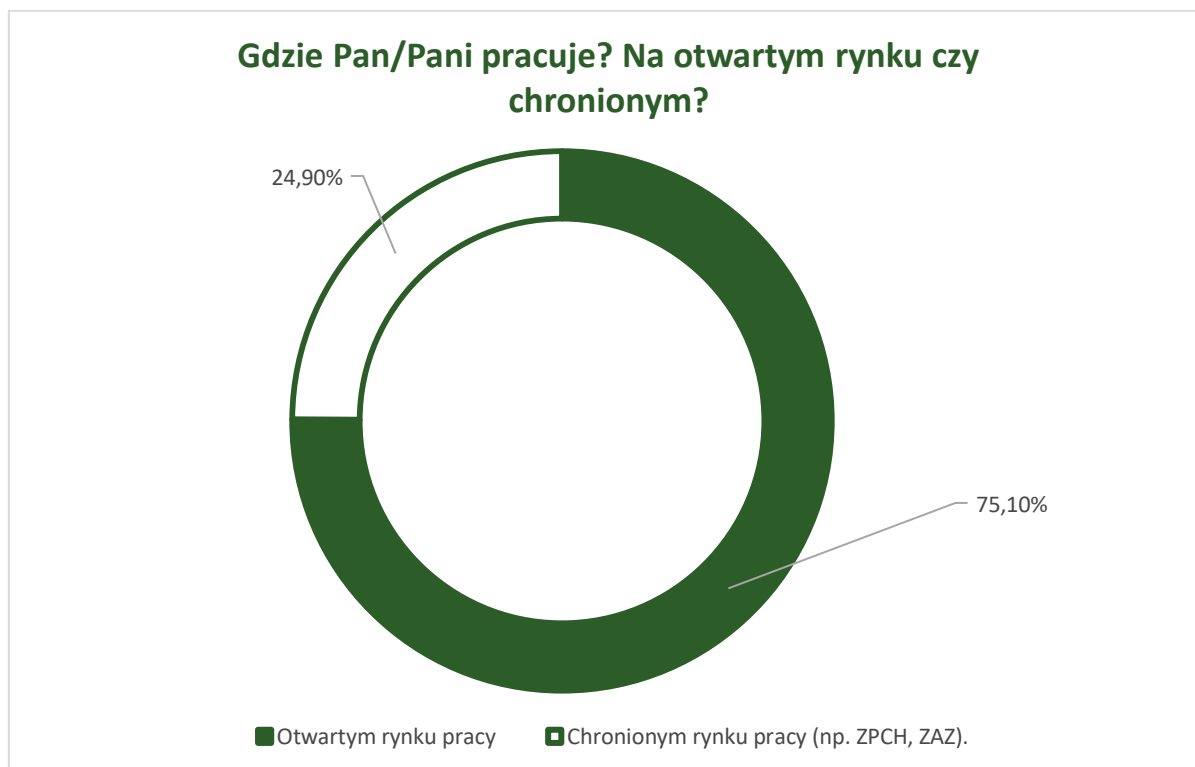
Przeprowadzona analiza wykazała, że w momencie realizacji badania 78,8% klientów Fundacji pracowało, a 21,2% ankietowanych pozostawało bez zatrudnienia.

Infografika 8. Czy aktualnie Pan/i pracuje? (N=367)

Osoby pracujące

Większość badanych osób (75,1%) pracuje na otwartym rynku pracy, a na rynku chronionym¹¹ 24,9% badanych, co obrazuje poniższy wykres.

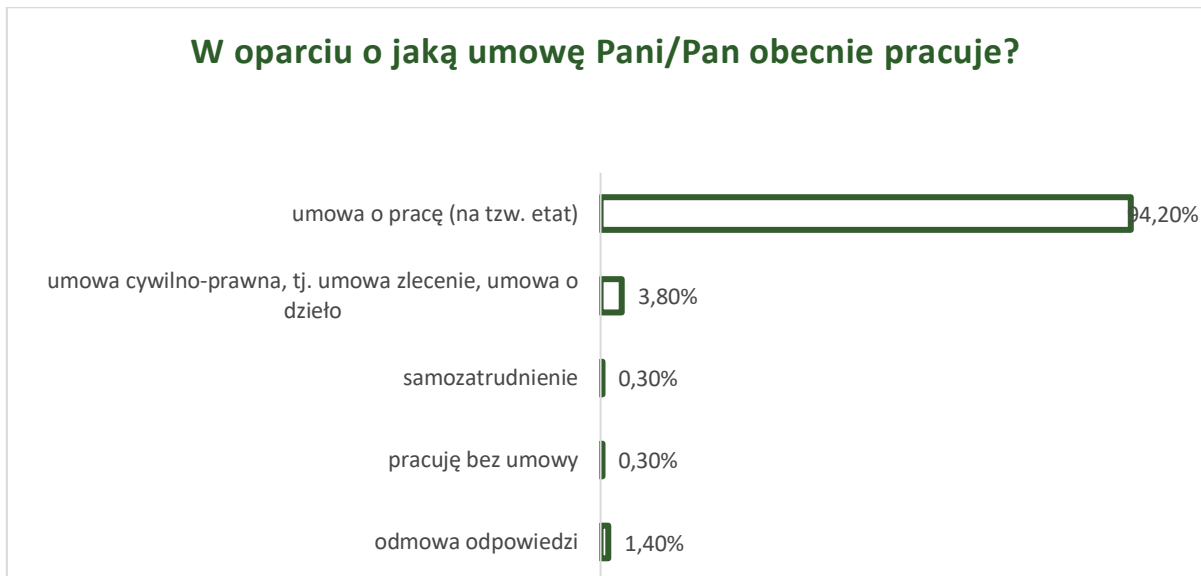

Wykres 4. Osoby badane - zatrudnienie na otwartym i chronionym rynku pracy (N=289)

W przypadku chronionego rynku pracy ankietowani pracują najczęściej na stanowiskach pracowników ochrony (37,5%). Na rynku otwartym różnorodność stanowisk jest znacznie większa. Najczęściej wskazywane stanowisko pracy to pracownik biurowy (w tym księgowa, kadrowa, referent w urzędzie). Wśród zatrudnionych znaleźli się również sprzedawcy, rekruterzy czy terapeuta zajęciowy. w ochronie pracuje 14,7% badanych pracujących na otwartym rynku pracy.

¹¹ Na potrzeby badania przyjęto, że rynek otwarty obejmuje pracodawców nieposiadających statusu Zakładu Pracy Chronionej lub Zakładu Aktywności Zawodowej. Rynek chroniony natomiast to pracodawcy posiadający status Zakładu Pracy Chronionej lub Zakładu Aktywności Zawodowej- oba statusy przyznawane są pracodawcom z dużym udziałem (powyżej 50%) pracowników z niepełnosprawnością na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

94,2% badanych pracowników z niepełnosprawnościami pracuje w oparciu o umowę o pracę (tzw. etat).

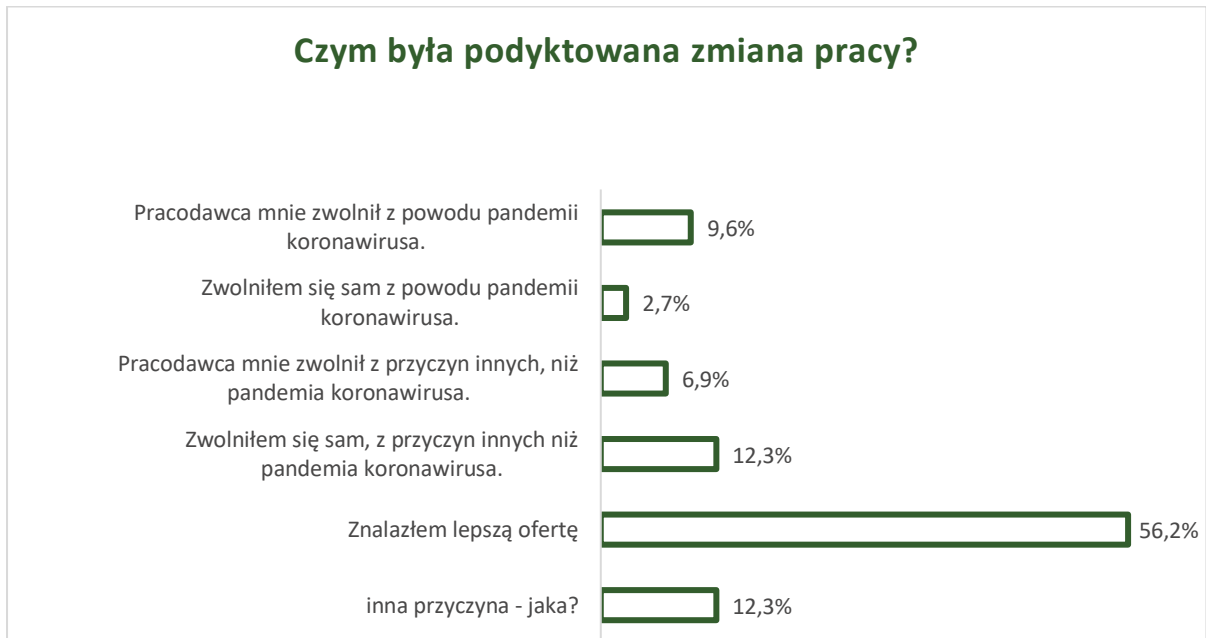
Wykres 5. w oparciu o jaką umowę Pan/i pracuje? (N=289)

Większość badanych (74,7%) pozostaje w zatrudnieniu w miejscu pracy, które pozyskali dzięki wsparciu Fundacji, co widać poniżej.

Wykres 6. Czy jest to sama praca, którą pozyskała Pani/Pan, dzięki wsparciu Fundacji?

Osoby, które wskazały, że nie pracują w miejscu, które pozyskali dzięki wsparciu Fundacji zostały zapytane o powód zmiany pracy. Najczęściej wskazywali na znalezienie lepszej oferty pracy (56,2%).

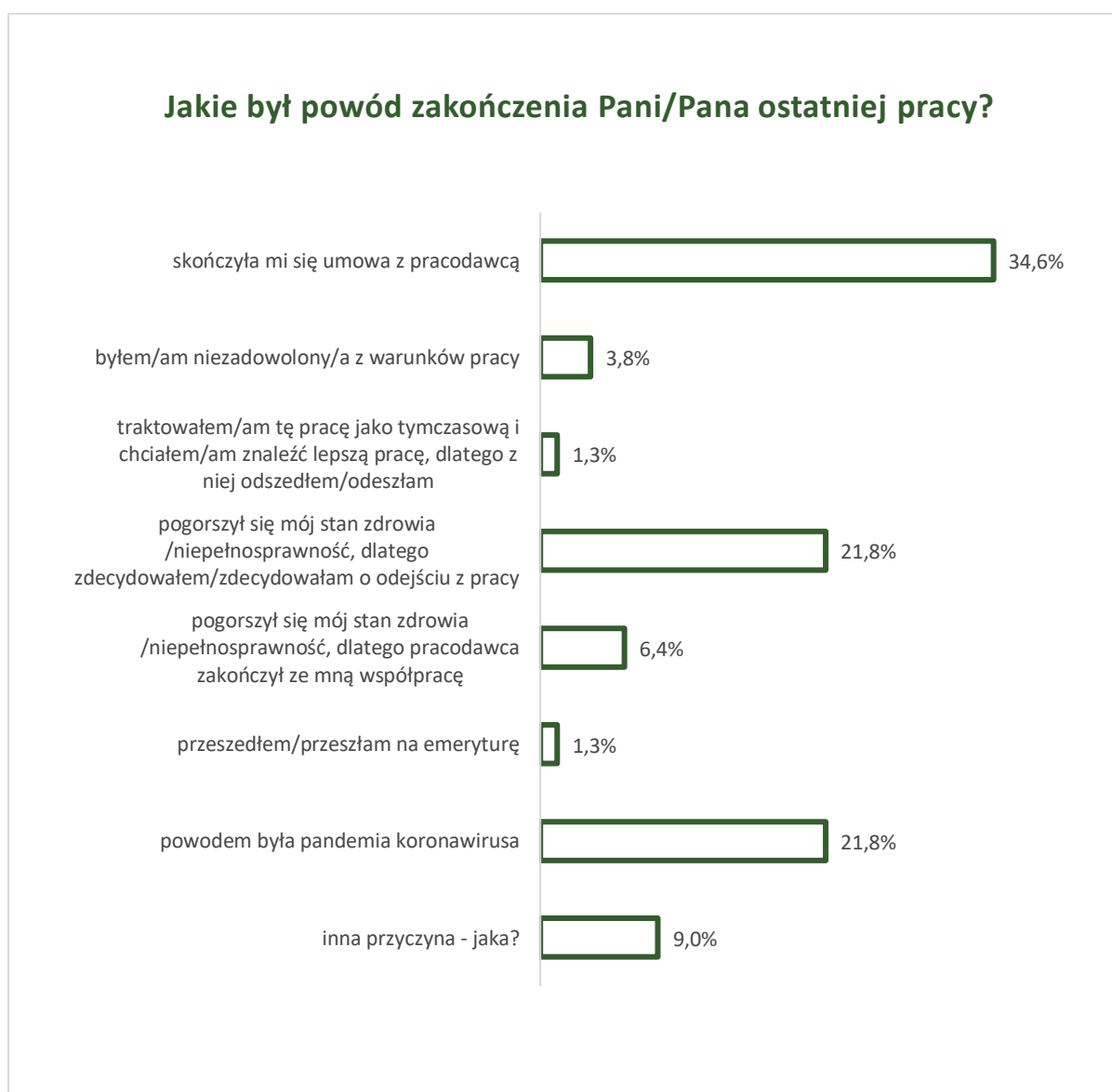
Wykres 7. Czym była podyktowana zmiana pracy? (N=73)

Osoby niepracujące

Pogłębiona analiza grupy osób niepracujących, czyli 21,2% badanych pokazuje, że największą grupę wśród niepracujących ankietowanych stanowią osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności (74,4%), następnie lekkim (16,7%) i znacznym (8,9%).

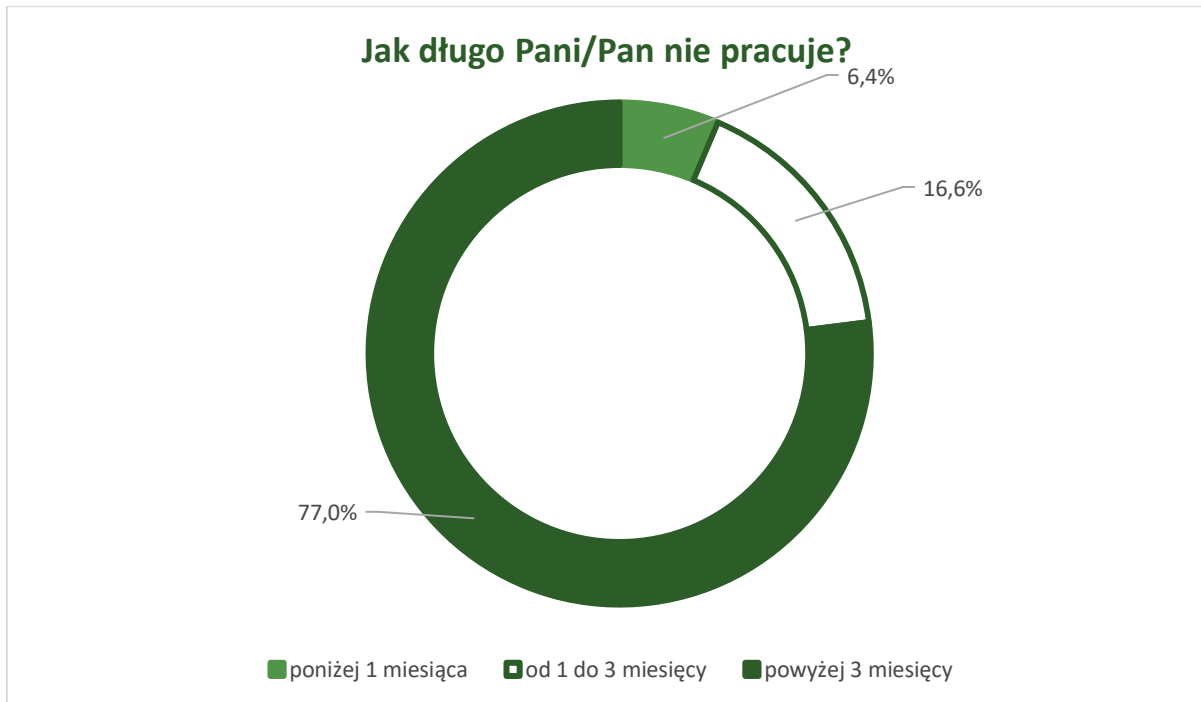
Wśród osób niepracujących 34,6% jako przyczynę utraty pracy podała zakończenie czasu trwania umowy zawartej z pracodawcą na czas określony.

21,8% ankietowanych jako przyczynę zakończenia pracy podała pandemię koronawirusa.

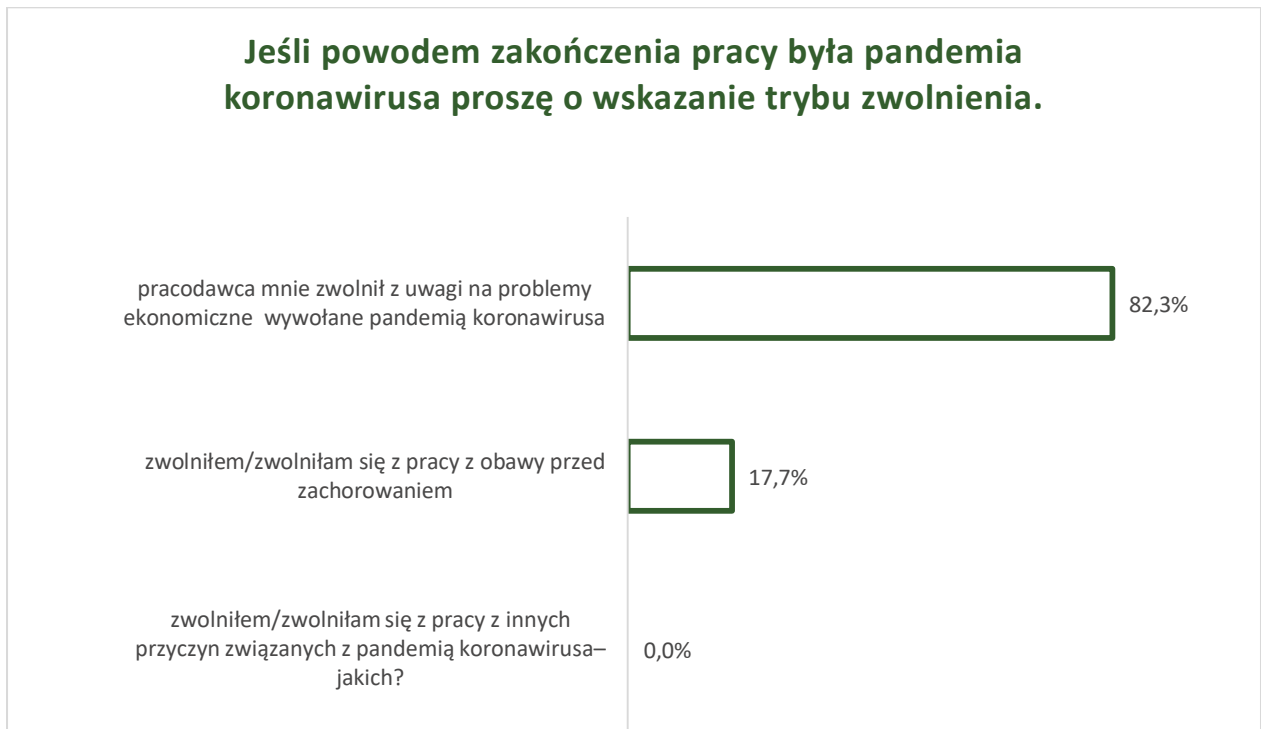
Wykres 8. Powód zakończenia ostatniej pracy (N=78)

Osoby badane, które na dzień ankietowania pozostawały bez pracy najczęściej wskazywały, że stan ten trwa powyżej 3 miesięcy (77,0%). w przypadku 16,6% ankietowanych okres pozostawania bez pracy wynosił od 1 do 3 miesięcy, a w przypadku 6% poniżej 1 miesiąca, co widać na poniższym wykresie.

Wykres 9. Jak długo Pani/Pan nie pracuje?

Osoby, które wskazały na utratę pracy w wyniku pandemii koronawirusa, zostały również poproszone o udzielenie bardziej szczegółowej odpowiedzi w zakresie przyczyny utraty pracy. Zdecydowana większość (82,3%) wskazała, że było to zwolnienie przez pracodawcę spowodowane problemami ekonomicznymi wywołanymi pandemią koronawirusa. 17,7% osób odpowiedziało, że zdecydowało się na zwolnienie z pracy z obawy przed zachorowaniem.

Wykres 10. Tryb zwolnienia w wyniku sytuacji związanej z koronawirusem (N=17)

Pogłębiona analiza grupy, która nie utrzymała zatrudnienia z powodu pandemii koronawirusa pokazuje, że sytuacja ta dotyczy głównie osób z wykształceniem wyższym (47,06) oraz średnim i zawodowym (po 17,7%).

88,5% osób, które utraciły zatrudnienie rozważa ponowne podjęcie pracy w przyszłości, co widać na poniższym wykresie.

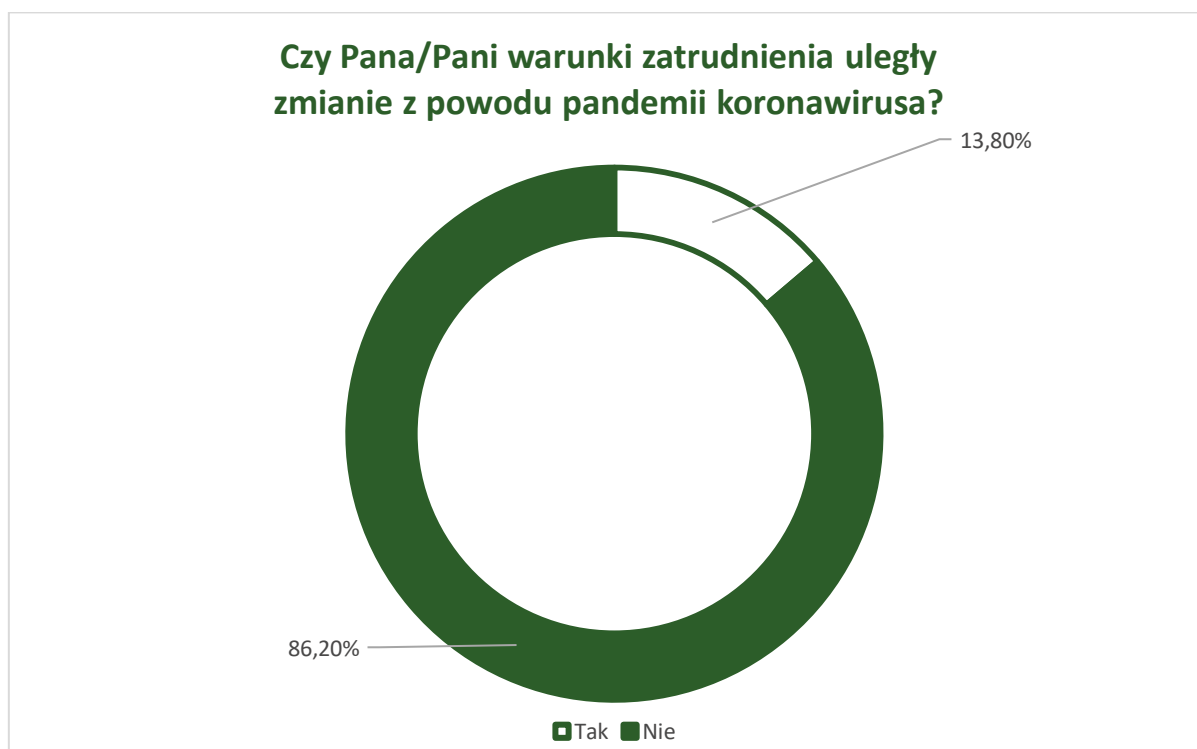

Wykres 11. Czy rozważa Pan/i jeszcze podjęcie zatrudnienia (N=78)

Niemal wszyscy (94,1%) ankietowani spośród osób, które utraciły pracę w wyniku pandemii deklaruje chęć powrotu na rynek pracy.

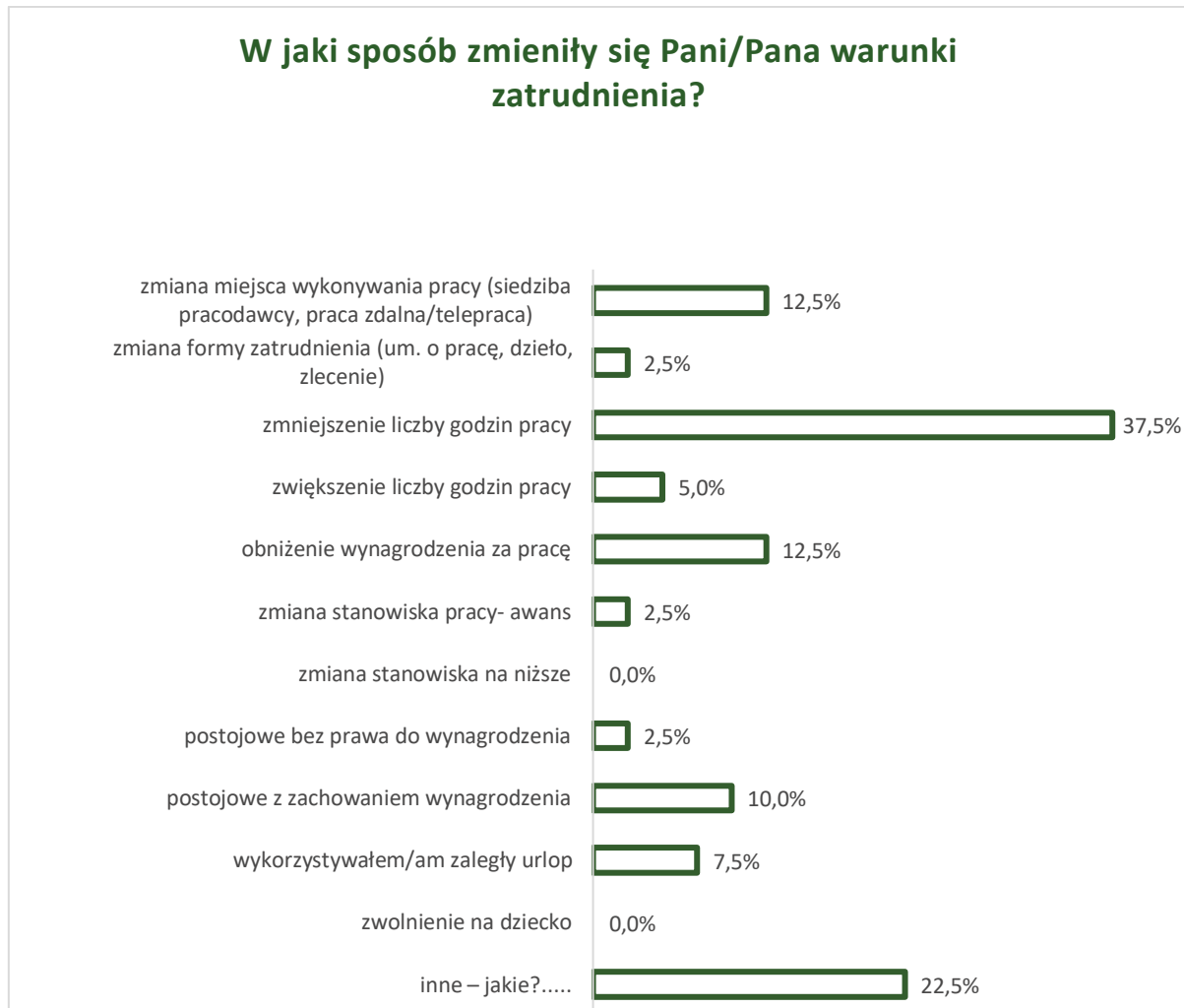
Obecna sytuacja osób pracujących na rynku pracy

Z powodu pandemii koronawirusa zmiany warunków zatrudnienia doświadczyło 13,8% zatrudnionych respondentów. w przypadku 86,2% respondentów warunki zatrudnienia nie uległy zmianie, co pokazuje poniższy wykres.

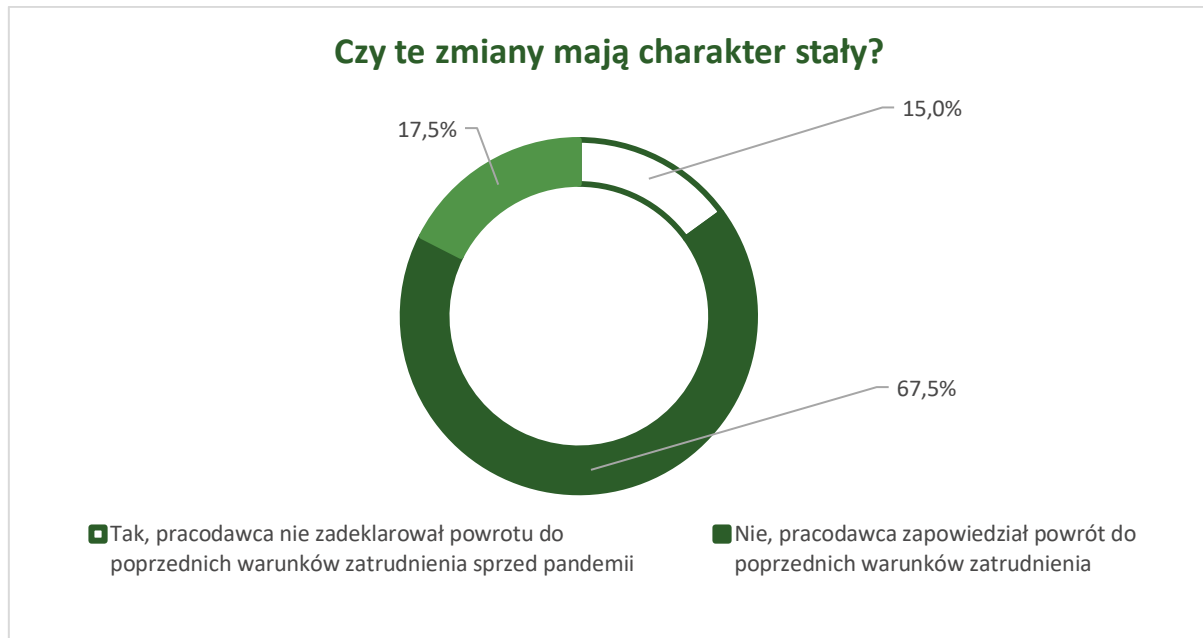
Wykres 12. Czy Pana/i warunki zatrudnienia uległy zmianie z powodu pandemii koronawirusa? (N=289)

Najczęstszą zmianą warunków zatrudnienia w wyniku pandemii było zmniejszenie liczby godzin pracy (37,5%) Do innych zmian wskazanych przez 22,5% ankietowanych zaliczyć należy niewypłacanie premii oraz ograniczenie liczby pracowników.

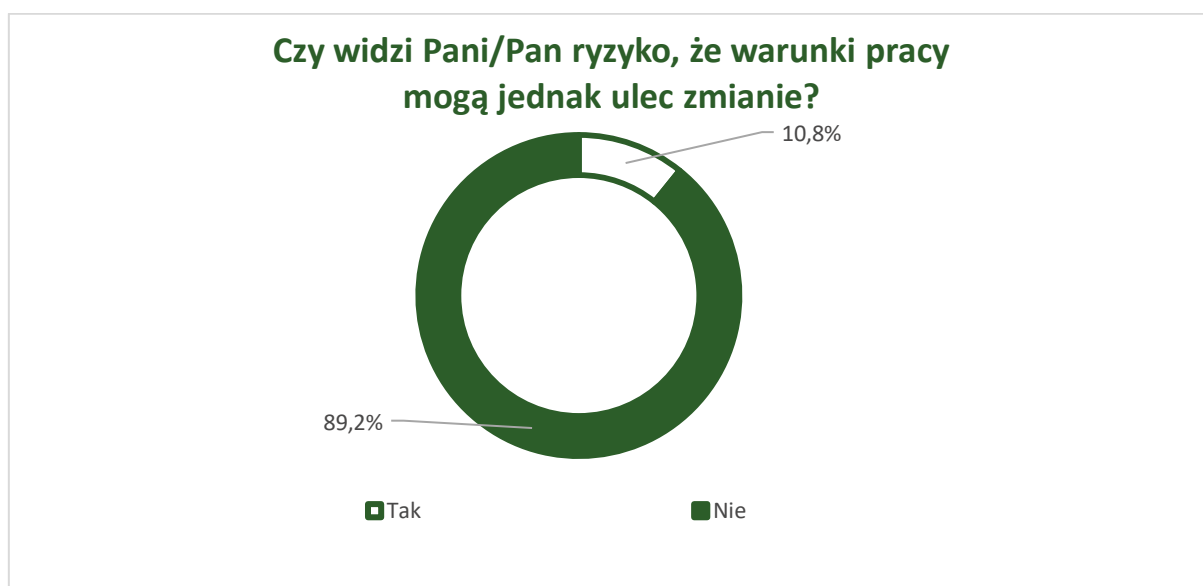
Wykres 13. w jaki sposób zmieniły się Pani/Pana warunki zatrudnienia? (N=40)

Na pytanie o to, czy wprowadzone zmiany mają charakter stały, większość badanych wskazała, że pracodawca zapowiedział powrót do poprzednich warunków pracy (67,5%). W przypadku 15% badanych zaistniałe zmiany mają charakter stały.

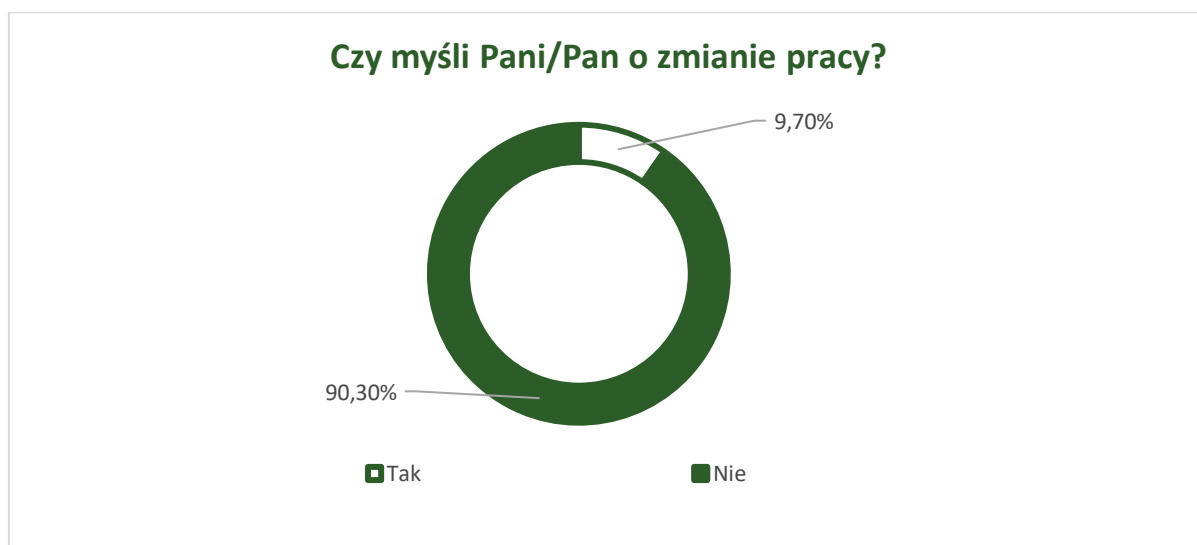
Wykres 14. Czy wprowadzone zmiany mają charakter stały? (N=40)

Respondenci pytani o ryzyko zmian warunków pracy w zdecydowanej większości wskazywali, że nie widzą takiego ryzyka (89,2%), co obrazuje poniższy wykres.

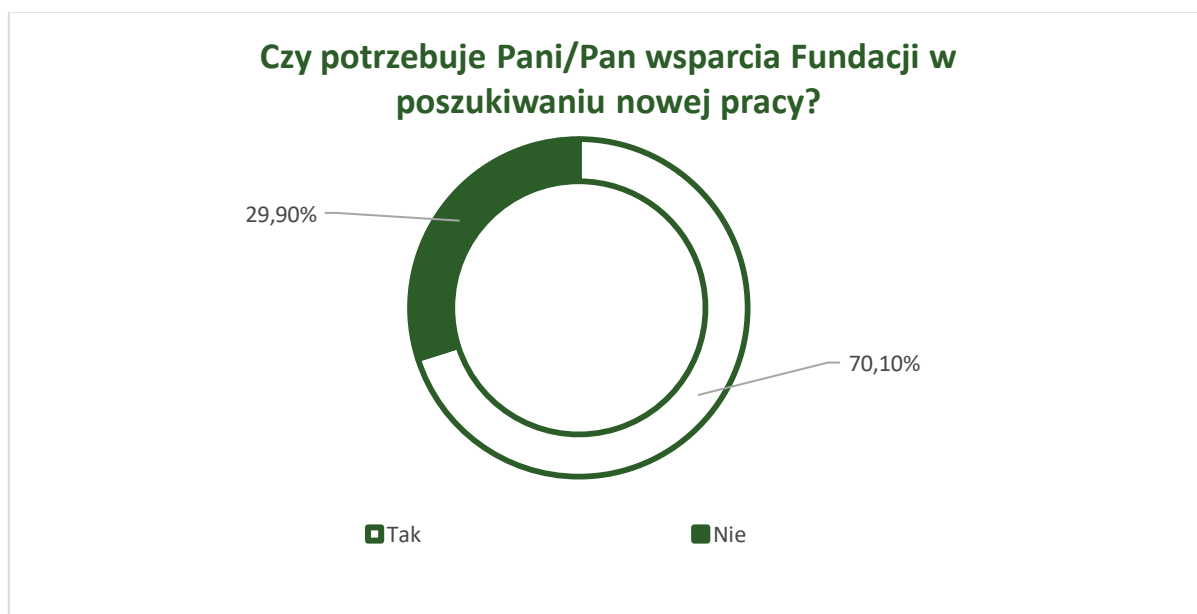
Wykres 15. Czy widzi Pani/Pan ryzyko, że warunki pracy mogą jednak ulec zmianie? (N=249)

Badani respondenci zostali także zapytani o to, czy rozważają zmianę pracy- 9,7% z nich udzieliło odpowiedzi twierdzącej.

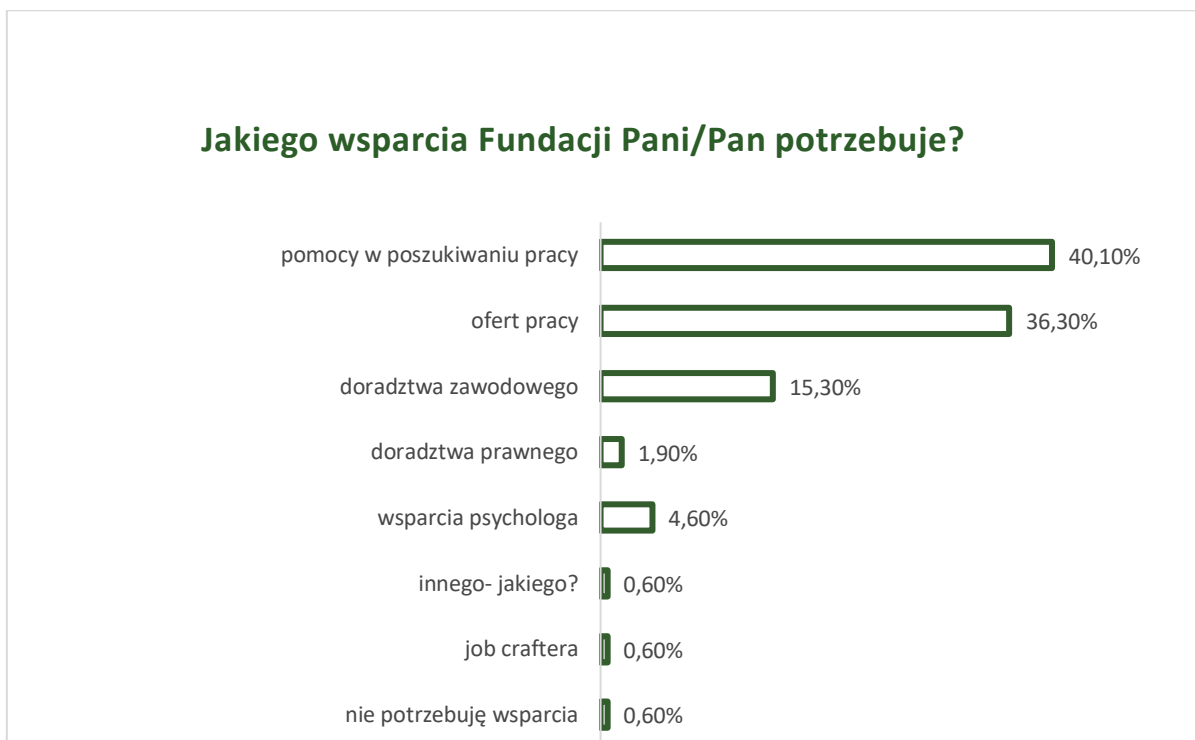
Wykres 16. Czy myśli Pani/Pan o zmianie pracy?

70,1% spośród badanych respondentów, którzy nie pracują obecnie albo pracują, ale myślą o zmianie zatrudnienia wskazało, że potrzebuje pomocy Fundacji w poszukiwaniu nowej pracy.

Wykres 17. Czy potrzebuje Pani/Pan wsparcie Fundacji w poszukiwaniu nowej pracy?

Osoby deklarujące potrzebę wsparcia Fundacji najczęściej wskazywały na potrzebę pomocy w znalezieniu zatrudnienia (40,1%) oraz przedstawieniu ofert pracy (36,3%).

Wykres 18. Jakiego wsparcia Fundacji Pani/Pan potrzebuje?

Wnioski

Aktualny status na rynku pracy i wpływ pandemii koronawirusa na aktywność zawodową osób z niepełnosprawnościami

Wyniki przeprowadzonego badania wskazują, że odsetek osób aktywnych zawodowo wśród badanej grupy klientów Fundacji Aktywizacja (N=367) w trakcie trwania pandemii koronawirusa jest bardzo wysoki i wynosi 78,8%. Jest on podobny do dotychczasowego poziomu wskaźnika utrzymania zatrudnienia wśród klientów Fundacji Aktywizacja, którzy z powodzeniem zakończyli udział w procesie aktywizacji zawodowej¹². Poza czynnikami wewnętrznymi, związanymi z odpowiednim przygotowaniem i sprawnością poruszania się po rynku pracy badanych osób z niepełnosprawnościami, warto zwrócić uwagę na zewnętrzne uwarunkowania w zakresie ich zatrudniania. Jednym z pierwszych działań podjętych w ramach tarczy antykryzysowej w zakresie wsparcia tej grupy na rynku pracy było podniesienie poziomu dofinansowania do wynagrodzeń pracowników z niepełnosprawnościami. Powyższe rozwiązanie stanowiące ważny parametr finansowy mogło mieć istotne znaczenie i być dodatkowym czynnikiem wzmacniającym efekt stabilności zatrudnienia w tej grupie.

Mimo wysokiego odsetka osób pracujących, wśród niepracujących (N=78) badanych osób z niepełnosprawnościami odnotowano wysoki odsetek osób, które utraciły zatrudnienie z powodu pandemii (21,8%). 34,6% nie otrzymało nowej umowy po upływie terminu obowiązywania dotychczasowej. Biorąc pod uwagę dane dotyczące zawieszania trwających rekrutacji i odwoływanie planowanych w przypadku tej grupy nieotrzymanie nowej umowy może być również wynikiem wywołanego pandemią koronawirusa pogorszenia sytuacji gospodarczej. Dodatkowo 9% spośród grupy pracujących zmieniło pracę z powodu pandemii.

Osoby, które wskazały jako powód utraty zatrudnienia pandemię, na pytanie rozszerzające w znakomitej większości (82,3%) wskazują na zwolnienie przez pracodawcę z uwagi na problemy ekonomiczne wywołane pandemią koronawirusa.

¹² Obecnie dla grupy klientów badanej w cyklu 6 miesięcy po rozpoczęciu zatrudnienia, wskaźnik utrzymania zatrudnienia wynosi 77,8%. Dane te pochodzą z badania „Barometr skutecznej aktywizacji” (N=772); dane na dzień 25 września 2020r.; badanie realizowane w systemie comiesięcznym od sierpnia 2019 r.

Tendencję utraty pracy przez osoby z niepełnosprawnościami w ostatnich miesiącach widać także w danych GUS w badaniu BAEL, gdzie w II kwartale 2020 liczba pracujących wynosiła 485 tys. w stosunku do 487 tys. pracujących w I kwartale 2020, jednocześnie badanie ujawniło wysoki wzrost liczby biernych zawodowo z 2479 tys. w I kwartale 2020 do 2548 w II kwartale 2020. z perspektywy oceny długofalowego wpływu pandemii na sytuację zawodową osób z niepełnosprawnościami szczególne znaczenie mają dane na temat bierności zawodowej. Stan ten w przeciwieństwie do bezrobocia oznacza brak aktywnej postawy i gotowości do aktywnego poszukiwania pracy, które są niezwykle ważne w aspekcie utrzymania kultury pracy oraz potrzeby proaktywnej postawy i zaangażowania w budowanie swojej ścieżki zawodowej. Jak pokazuje nasze doświadczenie w prowadzeniu procesów aktywizacji zawodowej, wraz z przedłużającym się okresem przebywania w stanie bierności zawodowej rośnie ryzyko oddalenia od rynku pracy i problemów z powrotem na rynek pracy.

Stabilność warunków zatrudnienia 6 miesięcy po ogłoszeniu stanu epidemicznego w Polsce

Wśród osób pracujących 13,8% badanych deklaruje, że doświadczyła zmiany warunków zatrudnienia. Główny obszar zmiany to zmniejszenie liczby godzin pracy (37,5%), zmiana miejsca wykonywania pracy (12,5%) i obniżenie wynagrodzenia za pracę (12,5%). Badani wśród doświadczanych zmian wymieniali również brak premii. Jednocześnie 67,5% badanych deklaruje, iż pracodawca zapowiedział, że warunki pracy wrócą do stanu sprzed pandemii.

Należy zauważyć, że zmiany w zakresie czasu pracy oraz wynagrodzenia są zmianami, które należy jednoznacznie określić jako negatywne. Biorąc pod uwagę wyniki badań¹³, zgodnie z którymi średnie wynagrodzenie osób z niepełnosprawnościami pracujących w pełnym wymiarze czasu pracy oscyluje wokół płacy minimalnej¹⁴, dodatkowe jego

¹³ Sylwia Daniłowska, Agata Gawska, Magdalena Kocejko „Badanie sytuacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami objętych usługami aktywizacji zawodowej przez Fundację Aktywizacja”, marzec 2019.

¹⁴ Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, „Badanie potrzeb osób niepełnosprawnych”, Warszawa 2017, <https://www.pfron.org.pl/instytucje/badania-i-analazy-naukowe/raport-koncowy-z-badania-potrzeb-osob-niepelnosprawnych/>, [dostęp 02.10.2020].

obniżenie obserwowane w dobie pandemii może oznaczać poważne ryzyko braku środków na zaspokojenie podstawowych potrzeb bytowych.

Badani pracownicy zostali dodatkowo zapytani, czy widzą ryzyko zmian warunków pracy w przyszłości. Na dzień badania zdecydowana większość z nich nie ma takich obaw (89,2%).

Zmiana sytuacji osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy w wyniku pandemii

W związku z tym, że pierwsze wspomniane już we wstępie badanie sytuacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami przeprowadzono na początku pandemii, niezbędne wydaje się przedstawienie wyników niniejszego badania na tle poprzedniego¹⁵. Badanie przeprowadzone w kwietniu 2020 r. przypadło na okres obowiązywania wielu restrykcji sanitarnych i związanych z tym licznych ograniczeń w funkcjonowaniu instytucji, organizacji i firm. Ten specyficzny stan miał istotne znaczenie dla prezentowanej wtedy oceny sytuacji i potencjalnych ryzyk oraz planów na działania na przyszłość. Wśród ankietowanych osób z niepełnosprawnościami bardzo wyraźnie wybrzmiewały nie tylko obawy o swoją pracę, ale również o własne zdrowie. Analizując wyniki badania z kwietnia oraz obecnego, nie tylko widać, jak zmieniła się sytuacja osób z niepełnosprawnościami na polskim rynku pracy, ale także, jakie zmiany zaszły w postrzeganiu pracy i jej roli wśród samych osób z niepełnosprawnościami. Analiza porównawcza była możliwa dzięki przeprowadzeniu niniejszego badania na tej samej grupie osób, co w kwietniu 2020 r.

Podstawowym wskaźnikiem obrazującym sytuację osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy jest wskaźnik zatrudnienia - 78,8% respondentów wskazuje, że pracuje i jest to o niemal 5 punktów procentowych wyższy wynik, niż w badaniu realizowanym w kwietniu. Wynik ten wydaje się szczególnie interesujący, gdy weźmiemy pod uwagę dane dotyczące ogólnego pogorszenia sytuacji na rynku pracy, rosnącego bezrobocia oraz bierności zawodowej, co widać w danych Urzędu Statystycznego czy Eurostatu prezentowanych w pierwszej części niniejszego raportu. Czy tak wysoki wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami objętych badaniem pokazuje, że pomimo znacznego pogorszenia

¹⁵ Sylwia Daniłowska, Agata Gawska „Praca a koronawirus. Czy osoby z niepełnosprawnościami stracą pracę?”, Fundacja Aktywizacja, Warszawa, maj 2020, <https://aktywizacja.org.pl/aktualnosci/praca-a-koronawirus-czy-osoby-z-niepelnosprawnosciami-straca-prace/>

sytuacji na rynku pracy objęte badaniem osoby z niepełnosprawnościami sprawnie zaadaptowały się do nowych warunków gospodarczych i nie zostały wyraźnie dotknięte konsekwencjami pandemii koronawirusa? By odpowiedzieć na to pytanie niezwykle ważne będzie przeanalizowanie większej liczby danych obrazujących sytuację zawodową tych osób.

Do najistotniejszych zmian obrazujących realne pogorszenie sytuacji tej grupy osób na rynku pracy zaliczyć należy:

- spadek liczby osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę z 98% do 94,2%,
- wzrost liczby osób zatrudnionych na chronionym rynku pracy z 21% do 24,9%,
- rosnący odsetek osób, które w wyniku pandemii koronawirusa pracują na mniejszą liczbę godzin pracy (22% do 37,5%).

Zmniejszenie liczby osób zatrudnionych w oparciu o umowy o pracę świadczy o istotnym pogorszeniu jakości zatrudnienia. Zmniejszenie odsetka osób pracujących w oparciu o standardowe zatrudnienie, chronione Kodeksem Pracy przy jednoczesnym rosnącym udziale badanych osób z niepełnosprawnościami w zatrudnieniu niestandardowym, oferującym zazwyczaj niższy poziom bezpieczeństwa socjalnego należy ocenić negatywnie. Podobnie jest ze wzrostem zatrudnienia na chronionym rynku pracy. Ten trend jest szczególnie niepokojący, zwłaszcza, że dotyczy sytuacji, w której osoby z niepełnosprawnościami funkcjonujące dotychczas na rynku otwartym z uwagi na nowe uwarunkowania gospodarcze i trudności ze znalezieniem pracy chcąc pozostać aktywnymi zawodowo zdecydowały się na pracę na rynku chronionym. Przejście lub powrót na rynek chroniony po czasie pracy na rynku otwartym, skuteczniej włączającym w społeczeństwo, może mieć negatywne skutki dla samodzielności i samooceny tych osób.

Ostatnia wskazana zmiana warunkująca proporcjonalne do zmniejszenia poziomu zaangażowania zawodowego zmniejszenie wynagrodzenia rodzi poważne ryzyko wystąpienia problemów w zaspokojeniu podstawowych potrzeb bytowych tej grupy. Należy bowiem pamiętać, że osoby z niepełnosprawnościami w dalszym ciągu są niezwykle nisko opłacaną grupą pracowniczą – ich średnie wynagrodzenie oscyluje wokół poziomu płacy minimalnej. Kolejną istotną zmianę między badaniami w kwietniu i wrześniu 2020 r. stanowi znaczny wzrost liczby osób zwolnionych z pracy z powodu problemów pracodawcy wynikających z pandemii z 57,2% do 82,3%.

Z pozytywnych kwestii, widocznych w badaniu, na uwagę zasługuje zmniejszenie liczby osób obawiających się o wprowadzenie zmian w warunkach zatrudnienia (spadek z 17% do 10,8%), co może być skorelowane z powrotem dużej liczby osób do świadczenia pracy w formule stacjonarnej (w pierwszym badaniu pracę zdalną wykonywało ok. 20% ankietowanych, obecnie jest to jedynie 12,5%).

Podsumowując, należy stwierdzić, że pomimo trudnej sytuacji na rynku pracy i utrudnionych warunków świadczenia pracy, badane osoby z niepełnosprawnościami wykazują się dużą aktywnością na rynku pracy, a także potrzebą pozostania na nim. Duża motywacja i gotowość do pracy utrzymana mimo niesprzyjających warunków obserwowanych na przestrzeni ostatnich sześciu miesięcy potwierdza skuteczne przeprowadzenie procesu aktywizacyjnego przez Fundację Aktywizacja i wyposażenie ich w kompetencje niezbędne w obecnej dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości społeczno-gospodarczej. Jednocześnie patrząc na wysoki wskaźnik utrzymania zatrudnienia przy jednoczesnym obniżeniu jego jakości należy uznać, że pracownicy z niepełnosprawnością wykazują się dużą adaptacyjnością do warunków rynkowych.

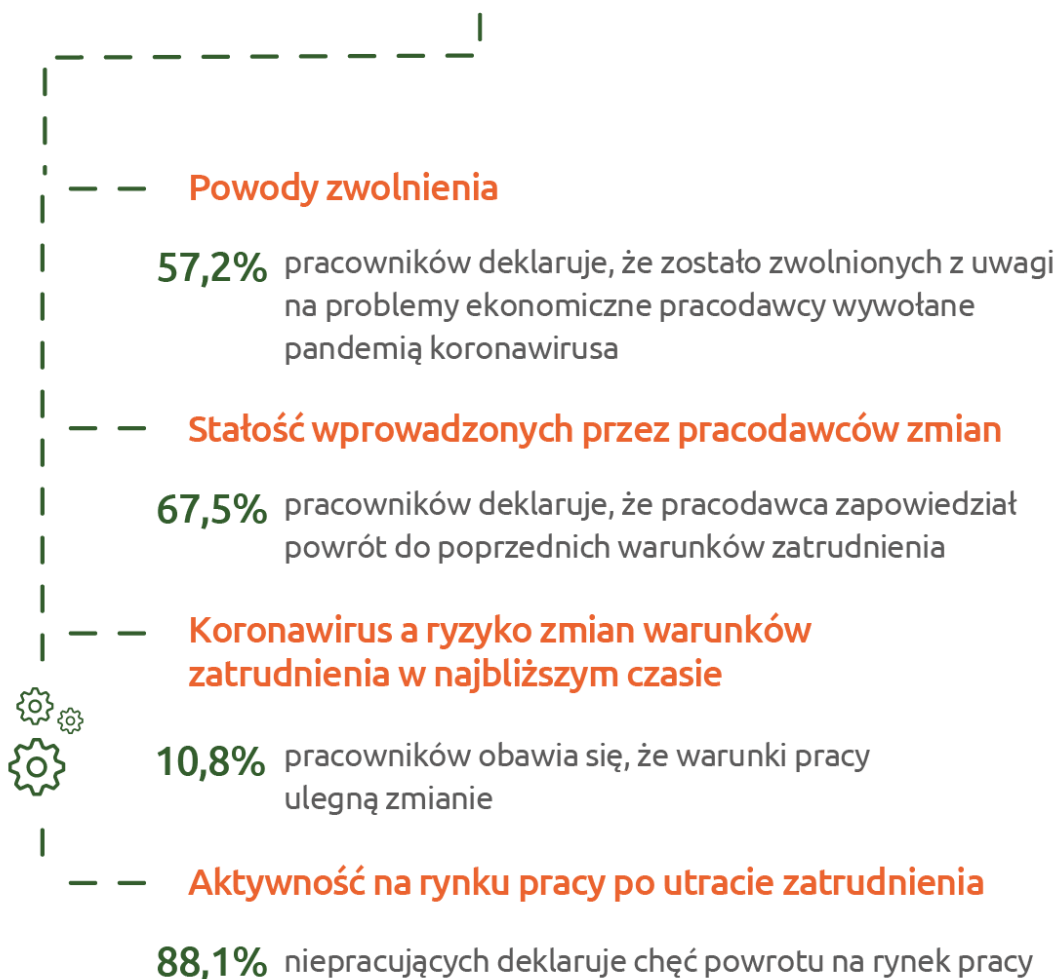
Biorąc pod uwagę dane dotyczące bardzo niskich wynagrodzeń osób z niepełnosprawnościami i obiektywnej potrzeby, a wręcz konieczności dbania o zapewnienie tej grupie jak najwyższego poziomu bezpieczeństwa socjalnego podczas zatrudnienia, warto wyraźnie podkreślić, że system wsparcia tej grupy zwłaszcza teraz powinien objąć konkretne działania zmierzające do wsparcia nie tylko poszukujących pracy, ale też tych już pracujących. Trudno bowiem myśleć o konwencyjnym zapewnianiu równych szans i pełnego udziału w życiu społeczno-gospodarczym bez interwencji ukierunkowanych na podniesienie jakości zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami.

Graficzne podsumowanie wyników badania

BADANIE WSKAZUJE, ŻE

- **Utrzymanie zatrudnienia w trakcie pandemii**
78,8% pracowników z niepełnosprawnościami utrzymuje zatrudnienie w trakcie pandemii
- **Utrata pracy z powodu pandemii koronawirusa**
21,8% pracowników, którzy utracili pracę wskazuje, że powodem była pandemia koronawirusa
- **Warunki zatrudnienia**
13,8% pracowników z niepełnosprawnościami doświadczyło zmiany warunków zatrudnienia w czasie pandemii
 - zmniejszenie liczby godzin pracy **37,5%**
 - zmiana miejsca wykonywania pracy **12,5%**
 - obniżenie wynagrodzenia **12,5%**
 - zmiana formy zatrudnienia (rodzaj umowy) **2,5%**
 - zwiększenie liczby godzin pracy **5%**
 - inne **22%** (brak premii, zmiana wykonywanych zadań)

Załącznik - wzór ankiety

1. Płeć

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Kobieta
- Mężczyzna

2. Wiek

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- 15-29 lat
- 30-39 lat
- 40-49 lat
- 50 + lat

3. Stopień niepełnosprawności

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- znaczny
- umiarkowany
- lekki

4. Rodzaj niepełnosprawności

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- choroby psychiczne
- narząd ruchu
- niepełnosprawność sprzężona
- narząd wzroku
- narząd słuchu
- ogólny stan zdrowia
- niepełnosprawność intelektualna
- autyzm
- inne przyczyny

5. Wykształcenie

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- wyższe

- średnie
- zawodowe
- policealne
- gimnazjalne
- podstawowe

6. Miejsce zamieszkania

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- wieś
- miasto do 20 tys.
- miasto powyżej 20 tys. do 50 tys.
- miasto powyżej 50 tys. do 100 tys.
- miasto powyżej 100 tys.

7. Województwo

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- dolnośląskie
- kujawsko-pomorskie
- lubelskie
- lubuskie
- łódzkie
- małopolskie
- mazowieckie
- opolskie
- podkarpackie
- podlaskie
- pomorskie
- śląskie
- świętokrzyskie
- warmińsko- mazurskie
- wielkopolskie
- zachodniopomorskie

8. Czy aktualnie Pani/Pan pracuje?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak
- Nie

9. Jak długo Pani/Pan nie pracuje?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- poniżej 1 miesiąca
- od 1 do 3 miesięcy
- powyżej 3 miesięcy

10. Jaki był powód zakończenia Pani/Pana ostatniej pracy?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- skończyła mi się umowa z pracodawcą
- byłem/am niezadowolony/a z warunków pracy
- traktowałem/am tę pracę jako tymczasową i chciałem/am znaleźć lepszą pracę, dlatego z niej odszedłem/odeszłam
- pogorszył się mój stan zdrowia /niepełnosprawność, dlatego zdecydowałem/zdecydowałam o odejściu z pracy
- pogorszył się mój stan zdrowia /niepełnosprawność, dlatego pracodawca zakończył ze mną współpracę
- przeszedłem/przeszłam na emeryturę
- powodem była epidemia koronawirusa
- inna przyczyna - jaka?:

11. Jeśli powodem zakończenia pracy była epidemia koronawirusa proszę o wskazanie trybu zwolnienia

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- pracodawca mnie zwolnił z uwagi na problemy ekonomiczne wywołane epidemią koronawirusa
- zwolniłem/zwolniłam się z pracy z obawy przed zachorowaniem
- zwolniłem/zwolniłam się z pracy z innych przyczyn związanych z epidemią koronawirusa– jakich?.....:

12. Czy rozważa Pan/Pani jeszcze podjęcie zatrudnienia?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak
- Nie

13. Czy jest to ta sama praca, którą pozyskała Pani/Pan przy wsparciu Fundacji?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak
- Nie

14. Czym była podyktowana zmiana pracy?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Pracodawca mnie zwolnił z powodu pandemii koronawirusa.
- Zwolniłem się sam z powodu pandemii koronawirusa.
- Pracodawca mnie zwolnił z przyczyn innych, niż pandemia koronawirusa.
- Zwolniłem się sam, z przyczyn innych niż pandemia koronawirusa.
- Znalazłem lepszą ofertę
- inna przyczyna - jaka?:

15. Gdzie Pan/Pani pracuje? Na otwartym rynku czy chronionym? rynek otwarty (np. biznes prywatny, administracja publiczna, samorządowa, szkoły itp.), chroniony (np. ZPCH, ZAZ).

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Otwartym rynku pracy
- Chronionym rynku pracy (np. ZPCH, ZAZ).

16. Na jakim stanowisku Pani/Pan pracuje?

17. w oparciu o jaką umowę Pani/Pan obecnie pracuje?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- umowa o pracę (na tzw. etat)
- umowa cywilno-prawna, tj. umowa zlecenie, umowa o dzieło
- samozatrudnienie
- pracuję bez umowy
- odmowa odpowiedzi

18. Czy Pana/Pani warunki zatrudnienia uległy zmianie z powodu pandemii koronawirusa?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak
- Nie

19. w jaki sposób zmieniły się Pani/Pana warunki zatrudnienia?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- zmiana miejsca wykonywania pracy (siedziba pracodawcy, praca zdalna/telepraca)

- zmiana formy zatrudnienia (um. o pracę, dzieło, zlecenie)
- zmniejszenie liczby godzin pracy
- zwiększenie liczby godzin pracy
- obniżenie wynagrodzenia za pracę
- zmiana stanowiska pracy- awans
- zmiana stanowiska na niższe
- postojowe bez prawa do wynagrodzenia
- postojowe z zachowaniem wynagrodzenia
- wykorzystywałem/am zaległy urlop
- zwolnienie na dziecko
- inne – jakie?.....:

20. Czy te zmiany mają charakter stały?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak, pracodawca nie zadeklarował powrotu do poprzednich warunków zatrudnienia sprzed pandemii
- Nie, pracodawca zapowiedział powrót do poprzednich warunków zatrudnienia
- Jeszcze tego nie wiem

21. Czy widzi Pani/Pan ryzyko, że warunki pracy mogą jednak ulec zmianie?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak
- Nie

22. Czy myśli Pani/Pan o zmianie pracy?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak
- Nie

23. Czy potrzebuje Pan/i wsparcia Fundacji w poszukiwaniu nowej pracy?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak
- Nie

24. Jakiego wsparcia Pani/Pan potrzebuje?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- pomocy w poszukiwaniu pracy
- ofert pracy
- doradztwa zawodowego
- doradztwa prawnego
- wsparcia psychologa
- nie potrzebuję wsparcia

25. Uwagi ankietera

Spis infografik, wykresów i tabel

Infografiki

Infografika 1. Obszary badawcze	10
Infografika 2. Osoby badane - podział ze względu na płeć (N= 367)	12
Infografika 3. Osoby badane - podział ze względu na wiek (N= 367)	12
Infografika 4. Osoby badane - podział ze względu na stopień niepełnosprawności (N=367)	13
Infografika 5. Osoby badane - podział ze względu na rodzaj niepełnosprawności (N=367)	14
Infografika 6. Osoby badane - podział ze względu na miejsce zamieszkania: miasto/wieś (N=367)	15
Infografika 7. Osoby badane - podział ze względu na wykształcenie (N=367)	15
Infografika 8. Czy aktualnie Pan/i pracuje? (N=367)	16

Wykresy

Wykres 1. Współczynnik aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami wg BAEL w II kwartale 2018-2020	7
Wykres 2. Liczba pracujących osób z niepełnosprawnościami (w tys.) wg BAEL w II kwartale 2018-2020	8
Wykres 3. Liczba biernych zawodowo osób z niepełnosprawnościami (w tys.) wg BAEL w II kwartale 2018-2020	8
Wykres 4. Osoby badane - zatrudnienie na otwartym i chronionym rynku pracy (N=289)	17
Wykres 5. w oparciu o jaką umowę Pan/i pracuje? (N=289)	18
Wykres 6. Czy jest to sama praca, którą pozyskała Pani/Pan, dzięki wsparciu Fundacji?	18
Wykres 7. Czym była podyktowana zmiana pracy? (N=73)	19
Wykres 8. Powód zakończenia ostatniej pracy (N=78)	20
Wykres 9. Jak długo Pani/Pan nie pracuje?	21
Wykres 10. Tryb zwolnienia w wyniku sytuacji związanej z koronawirusem (N=17)	22
Wykres 11. Czy rozważa Pan/i jeszcze podjęcie zatrudnienia (N=78)	23
Wykres 12. Czy Pana/i warunki zatrudnienia uległy zmianie z powodu pandemii koronawirusa? (N=289)	24
Wykres 13. w jaki sposób zmieniły się Pani/Pana warunki zatrudnienia? (N=40)	25
Wykres 14. Czy wprowadzone zmiany mają charakter stały? (N=40)	26
Wykres 15. Czy widzi Pani/Pan ryzyko, że warunki pracy mogą jednak ulec zmianie? (N=249)	26
Wykres 16. Czy myśli Pani/Pan o zmianie pracy?	27
Wykres 17. Czy potrzebuje Pani/Pan wsparcie Fundacji w poszukiwaniu nowej pracy?	27
Wykres 18. Jakiego wsparcia Fundacji Pani/Pan potrzebuje?	28

Komentarze ekspertów

Mateusz Smoter, analityk w Instytucie Badań Strukturalnych

Badanie Fundacji Aktywizacji pozwala śledzić, w jaki sposób zmienia się sytuacja osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy w czasie trwania pandemii COVID-19. Początkowe obawy, że osoby te mogą w sposób szczególny zostać dotknięte negatywnymi skutkami pandemii na szczęście się nie potwierdziły. Większość badanych pracowników w ciągu kilku miesięcy pandemii utrzymało zatrudnienie. Niepokoi natomiast spadek jakości zatrudnienia. Wielu osobom pogorszyły się warunki pracy – przez pandemię pracują krócej i zarabiają mniej. Biorąc pod uwagę fakt, że zarobki tych osób z reguły nie są wysokie, część może mieć problemy w zaspokajaniu podstawowych potrzeb.

Interesujące wydaje się również, w jaki sposób zmiany w organizacji pracy wpłynęły na pracowników z niepełnosprawnościami. Coraz powszechniejsza możliwość pracy zdalnej ma szereg zalet. Nie wszyscy mają jednak możliwość pracy na odległość. Wydaje się, że część osób z niepełnosprawnościami może być w większym stopniu narażona na kontakt z wirusem w miejscu pracy z powodu konieczności częstszego korzystania ze wsparcia innych osób, częstszego kontaktu fizycznego z otoczeniem, czy niedostosowanych stanowisk pracy.

W związku z tym, że obecnie zmagamy się z coraz większą liczbą zachorowań, konieczne jest dalsze monitorowanie sytuacji osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy, które umożliwi szybką reakcję na potrzeby tej grupy pracowników. Badania panelowe bardzo dobrze się w tej kwestii sprawdzają.

Piotr Stronkowski, Ekspert, ewaluator, zajmujący się głównie tematyką rynku pracy, edukacji, integracji społecznej i trzeciego sektora

Fundacja Aktywizacja po raz kolejny przygotowała raport z badania sytuacji osób, którym pomaga w odnalezieniu się na rynku pracy. Trzeba podkreślić, że prowadzenie tego typu badań jest nadal rzadkością wśród organizacji pozarządowych. A jest to bardzo ważne i potrzebne – szczególnie dzisiaj, kiedy mierzymy się z epidemią i narasta niepewność dotycząca naszej przyszłości i naszej pracy. Prowadzenie badań sytuacji beneficjentów Fundacji Aktywizacji pokazuje odpowiedzialność tej organizacji za osoby, z którymi pracuje.

Osoby z niepełnosprawnościami znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy. Ich szanse na podjęcie i utrzymanie satysfakcjonującej, godnej pracy są znacznie niższe niż osób sprawnych. A pandemia uderza mocniej w osoby z niepełnosprawnościami niż pozostałe osoby. Obrazują to podstawowe wskaźniki rynku pracy, np. liczba pracujących ogółem spadła o 1,3%, a liczba pracujących osób z niepełnosprawnościami o 2%. Szczególnie niepokojący jest spadek liczby osób z niepełnosprawnością aktywnych zawodowo. Doświadczenie uczy, że przejście z aktywności do bierności zawodowej jest często trwałe, a odwrócenie tego zjawiska wymaga dużych nakładów i wysiłków. Choć tym razem może być inaczej. Być może wzrost osób biernych zawodowo wiąże się z realistyczną oceną osób tracących pracę swoich szans na znalezienie nowej pracy. Jeśli w okresie pandemii nie mam szans na znalezienie nowej pracy, to być może sensowne jest okresowe wycofanie się z rynku pracy.

Na tym tle pozytywnie wygląda sytuacja osób, które korzystały ze wsparcia Fundacji Aktywizacji i znalazły dzięki niemu pracę. Prawie 80% tych osób utrzymało pracę, pomimo pandemii. Jest to niewątpliwie pozytywna informacja i pokazuje, że działania wspierające aktywność na rynku pracy osób z niepełnosprawnością są skuteczne – nawet w dłuższym terminie i w niesprzyjających warunkach gospodarczych. Niewątpliwie wyzwaniem pozostaje wsparcie osób, którzy z różnych przyczyn nie udało się utrzymać pracy. W ich przypadku szczególnie ważne wydaje się podtrzymanie gotowości do pracy i aktywności na rynku pracy. Bardzo potrzebne jest bezpośrednie wsparcie tych osób – szczególnie poprzez stosunkowo niedrogi pośrednictwo pracy. Pokazuje to, że wspieranie aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnością nie może być jednorazowym przedsięwzięciem, lecz powinno być stałym procesem podtrzymywania aktywności zawodowej, szczególnie w trudniejszych czasach.

Łukasz Komuda, Dziennikarz ekonomiczny, redaktor i ekspert ds. rynku pracy FISE

Pogorszenie sytuacji na rynku pracy było widoczne od co najmniej półtora roku. Według GUS od III kw. 2018 roku na osiem kwartałów tylko w jednym (IV kw. 2019) liczba likwidowanych miejsc pracy malała (porównując do wartości z analogicznego kwartału roku poprzedniego) – w pozostałych rosła. Od I kw. 2019 roku nieprzerwanie spadała liczba wolnych miejsc pracy,

a od II kw. 2019 roku – liczba nowo utworzonych miejsc pracy. Pandemia spadła więc na gospodarkę, która w pewnym stopniu już odczuwała spowolnienie koniunktury i szykowałą się do zapowiadanych od miesięcy „chudych lat”. W efekcie w II kw. 2020 roku po raz pierwszy od ponad siedmiu lat bilans tworzonych i likwidowanych miejsc pracy stał się ujemny. Wyniósł minus 11,7 tys., choć jeszcze w I kw. 2019 roku wynosił plus 173,6 tys.

Według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności, prowadzonego przez GUS, w II kwartale 2020 roku, którego ledwo dwa na dwanaście tygodni można zaliczyć do okresu lockdownu i wstrząsu pandemicznego, spadek liczby pracujących wynosił 151 tys. względem poprzedniego kwartału (0,9%) oraz 210 tys. w porównaniu do analogicznego kwartału roku poprzedniego (1,3%). W sektorze przedsiębiorstw (firmy zatrudniające 10 osób i więcej) od lutego do maja 2020 roku spadło o 272 tys. (4,2%). I chociaż w kolejnych miesiącach sytuacja zaczęła się poprawiać – do września zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw „odrobiło” 132 tys. wcześniej straconych etatów – to od kwietnia dynamika pozostaje ujemna, gdy porównujemy wyniki do miesięcy 2019 roku.

O psychologicznym szoku, ale też o rosnącej liczbie zwolnień mówią nam także badania Randstad „Monitor Rynku Pracy”, w którym respondentami byli pracownicy. W pierwszych tygodniach lockdownu aż 19% z nich sygnalizowało silną obawę o utratę pracy, co było najwyższą wartością w 11-letniej historii badania (poprzedni rekord 13%). Tylko 52% ankietowanych w końcu marca uważało, że przez pół roku byłoby w stanie znaleźć pracę podobną do posiadanej lub lepszą – najniższy wynik do tej pory wynosił 61%. W kolejnych dwóch kwartalnych edycjach badania te sygnały mówiące o lęku nieco słabły – pierwszy odsetek spadł do 10%, a drugi wzrósł do 62%. Niemniej wśród osób, które zmieniły pracę rósł odsetek osób wskazujących, że zmiana wynikała ze zwolnienia u poprzedniego pracodawcy – z 23% do 26%, co było ponownie rekordowym wskaźnikiem w historii badania.

Skąpe dane GUS dotyczące osób z niepełnosprawnościami oraz opóźnienie w publikacji wyników badań nie pozwalają zorientować się lepiej w bieżącej sytuacji takich osób na rynku pracy. A „Monitor Rynku Pracy” i szereg innych analiz dotyczących pracowników nie wyszczególnia w ogóle sytuacji OzN. Lukę tę wypełnia badanie Fundacji Aktywizacja „Praca a koronawirus”, które objęło osoby objęte działaniami aktywizacyjnymi oferowanymi przez tę organizację.

78,8% respondentów „Praca a koronawirus” w drugiej połowie września 2020 roku pracowało. 1/4 pracujących OzN nie kontynuowało pracy, którą rozpoczęło dzięki wsparciu Fundacji – zmieniło pracodawcę. 16,5% z tej podgrupy została zwolniona, przy czym pandemia przyczyniła się do 2/3 tych zwolnień. 15,0% samemu zrezygnowało z zatrudnienia u poprzedniego pracodawcy – co szósty z nich z powodu pandemii. Łącznie 12,3% pracujących OzN zmieniło pracodawcę ze względu na lockdown i szok, jakiego doświadczyły firmy, w których uprzednio były zatrudnione. Pozytywnym sygnałem było jednak to, że ponad połowa pracujących OzN, które zmieniły pracę, zrobiła to samodzielnie, znajdując – mimo trudnej sytuacji na rynku – lepszą ofertę.

Pośród niepracujących OzN 28,2% zakończyło zatrudnienie na skutek pogorszenia stanu zdrowia. Dla porównania, aż 34,6% utraciło zatrudnienie po tym, gdy skończyła się ich umowa o pracę na czas określony – nie wskazując tu koronawirusa jako winnego takiego stanu rzeczy. Natomiast 21,8% sygnalizowało utratę pracy ze względu na pandemię (w tej podgrupie co trzeci informował o nieprzedłużeniu umowy o pracę). Nieprzedłużanie umów było dość powszechną praktyką „odchudzania” kadr w całej gospodarce – wystarczy wspomnieć, że według danych GUS obejmujących wszystkich pracowników (z niepełnosprawnościami i bez) w II kwartale 2020 roku (w relacji do danych z analogicznego kwartału roku 2019) ubyło aż 525 tys. umów na czas nieokreślony (17,7%).

Aktywizowane w Fundacji osoby z niepełnosprawnością pozostawały zmotywowane do pozostania na rynku pracy. Aż 94,4% zwolnionych z powodu pandemii oraz 88,5% pozostających bez pracy w chwili badania zgłaszało, że chce wrócić do pracy. Natomiast z grupy pracujących OzN aż 90,3% nie myślało o zmianie pracodawcy – podczas gdy brało to pod uwagę aż 54% respondentów badania Randstad. Z grupy niepracujących OzN oraz pracujących, ale rozważających zmianę pracodawcy, aż 70,1% oczekiwało dalszego wsparcia ze strony pracowników Fundacji Aktywizacja.

Z wyników tych łatwo wyczytać, że osoby z niepełnosprawnością mogą stanowić najbardziej stabilną i najbardziej lojalną część zespołów zatrudnionych w firmach. Co może być niebagatelnym atutem – według „Monitora Rynku Pracy” co piąty polski pracownik zmienił firmę w ciągu ostatniego półrocza, co stawia Polskę na czele krajów europejskich o najwyższej rotacji pracowników.

Drugi wniosek, jaki się nasuwa, to wysoka ocena działania Fundacji Aktywizacji w dziedzinie przygotowania do pracy osób z niepełnosprawnością i skuteczność w pośrednictwie pomiędzy pracodawcami starającymi się wypełnić wakaty oraz pracownikami, których aktywność zawodowa stanowi prawdopodobnie największe i najważniejsze wyzwanie dla naszej gospodarki w nadchodzących latach – przede wszystkim ze względu na złą sytuację demograficzną (starzenie się społeczeństwa).

